

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
Факультет природничо-географічної освіти та екології кафедра екології

ВОЛОШИНА Н.О.

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

для студентів спеціальності

101 ЕКОЛОГІЯ

КИЇВ — 2017

УДК 574(075.8)
ББК 28.081я73

Рекомендовано Вченою Радою НПУ імені М.П. Драгоманова як навчальний посібник для студентів зі спеціальності 101 Екологія (Протокол № 3 від 27.10.2016 р.).

Рецензенти: **Руденко С.С.**, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Федьковича.

Плиска О.І., доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри біології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Волошина Н.О. Екологічна експертиза: Навчальний посібник / Н.О. Волошина. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 107 с.

Навчальний посібник «Екологічна експертиза» розроблено для фахової підготовки освітнього рівня «Бакалавр» за спеціальністю 101 Екологія, відповідно до вимог галузевого стандарту вищої освіти України та навчальної програми курсу «Екологічна експертиза».

Матеріал посібника забезпечує формування у майбутнього бакалавра спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, логічно структурований і знайомить студента з діючими процедурами екологічної оцінки в Україні, а також теоретичними основами перспективного напрямку – стратегії екологічної оцінки проектів, планів і програм. У ньому висвітлено питання організаційно-правових основ проведення екологічної експертизи, оцінки впливу на навколишнє середовище, порядок здійснення процедур, оформлення документації та прийняття управлінських рішень.

З М І С Т

Вступ	4
Скорочення	5
Тема 1. Екологічна експертиза в Україні та світі	6
Тема 2. Державне регулювання та управління в галузі екологічної експертизи	13
Тема 3. Форми екологічної експертизи та статус експерта державної екологічної експертизи	20
Тема 4. Процедура проведення державної екологічної експертизи	31
Тема 5. Оцінка впливу на навколишнє природне середовище	42
Тема 6. Комплексна державна експертиза	51
Тема 7. Зона надзвичайної екологічної ситуації	56
Тема 8. Стратегічна екологічна оцінка	68
Ситуаційні завдання	75
Тестові питання для поточного контролю	78
Орієнтовні питання для підготовки до екзамену	81
Список використаних джерел	83
ДОДАТОК А	85
ДОДАТОК Б	90
ДОДАТОК В	91
ДОДАТОК Г	94
ДОДАТОК Д	97

ВСТУП

Матеріали навчального посібника покладені в основу курсу лекцій з дисципліни «Екологічна експертиза», які викладаються студентам-екологам освітнього рівня «Бакалавр» зі спеціальності «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування».

Серед вітчизняних навчальних видань багато учбових посібників з екологічної експертизи орієнтованих переважно на студентів конкретних екологічних спеціалізацій : біологічних, технічних, аграрних, в яких поглиблено розкриваються лише окремі аспекти цієї процедури.

Об'єм, структура та подача матеріалу навчального посібника спрямовані на полегшення роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу вищого навчального закладу і самостійного опрацювання матеріалу.

Якісна зміна підходів у підготовці фахівців-екологів пов'язана з модернізацією змісту освітнього процесу на засадах інтегративного, системного та еколого-еволюційного підходів, відповідно до стандартів освіти вищої школи. Галузь потребує висококомпетентних фахівців, креативних, мобільних, обізнаних з інноваціями в галузі, здатних успішно конкурувати на ринку праці, приймати екологічно зважені рішення щодо природокористування та охорони навколишнього середовища, як обов'язкової умови охорони здоров'я людини, екологічного контролю, а також інструменту для запобігання і пом'якшення екологічних наслідків від господарської, управлінської та іншої діяльності.

Одним із механізмів правової охорони навколишнього природного середовища визначено екологічну оцінку та екологічну експертизу, які визначено є найефективнішими важелями впливу раціонального природокористування та охорони довкілля.

СКОРОЧЕННЯ

НПС – навколишнє природне середовище

ЄС – Європейського Співтовариства

ОВНС – оцінка впливу на навколишнє середовище

ЄЕК ООН – Європейська економічна комісія ООН

ЄЕС – Європейське економічне співтовариство

ДБН – державні будівельні норми

СЕО – стратегічна екологічна оцінка

СПП – проект розроблення стратегій, планів і програм

ТЕМА 1. ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Ключові слова: державна екологічна експертиза, Закон України «Про екологічну експертизу», принципи, мета, завдання, об'єкти та суб'єкти екологічної експертизи, екологічна ситуація, історія розвитку екологічної оцінки в світі та Україні

Ефективна екологічна політика полягає в запобіганні забруднення навколишнього середовища, а не в усуненні екологічних наслідків цього забруднення. Саме питаннями запобігання негативному впливу антропогенної діяльності займається такий напрямок екології як екологічна експертиза.

Основне призначення екологічної експертизи полягає в тому, що вона повинна передувати прийняттю господарських та інших рішень і стати надійною перешкодою на шляху прийняття екологічно необґрунтованих (небезпечних) рішень, забезпечувати тим самим контроль за здійсненням заходів екологічної безпеки в господарській та іншій діяльності.

Державна екологічна експертиза – це вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань і об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, комплексному аналізі й оцінці перед проектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів (технологій, матеріалів, устаткування, техніки, проектів, планів, прогнозів й іншої документації), реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан довкілля і здоров'я людей.

Екологічну експертизу проводять висококваліфіковані спеціалісти-експерти для визначення відповідності поданих матеріалів чинному законодавству, розробки конструктивних пропозицій та підготовки висновків

про відповідність запланованої або здійснюваної діяльності нормам та вимогам законодавства про охорону довкілля, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Проведення державних екологічних експертиз регулюється законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» й іншими законодавчими актами України, зокрема, галузевим **Законом України «Про екологічну експертизу» N 45/95-ВР від 9 лютого 1995 р.** Він спрямований на реалізацію конституційного права громадян України на безпечне навколишнє середовище шляхом попередження негативних впливів господарської й іншої діяльності.

Промислово розвинені країни, які зіткнулися з проблемою погіршення стану навколишнього природного середовища (НПС), були змушені почати розробку системи екологічних експертиз та методик. Екологічна експертиза вперше почала проводитися в Японії з 1965 р., 1970 р. – в США, 1973 р. – в Канаді, Новій Зеландії та Австралії, 1976 р. – у Франції та Іспанії, 1977 р. – в Нідерландах, 1979 р. – в Китаї. У СРСР експертні комісії при Держкомприроди були створені лише в 1988 р.

Серед проектних матеріалів, які подають на екологічну експертизу, вагоме місце посідає *оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС)* – один із головних інструментів екологічного планування.

За кордоном початком діяльності під назвою оцінка впливу на довкілля (Environment Impact Assessment) вважається прийняття Конгресом Сполучених Штатів Америки (1969 р.), а потім підписання Президентом США Р. Ніксоном (1970 р.) законодавчого акта "Про національну політику в галузі навколишнього середовища" (National Environmental Policy Act – NEPA). Даний законодавчий акт був прийнятий для координації діяльності федеральних відомств, з тим, щоб "...використовувати систематичний, міждисциплінарний підхід, при якому забезпечуються інтеграція природничих і суспільних наук, проектування середовища проживання при плануванні та прийнятті рішень".

Відповідальність за методичне забезпечення та аналіз виконання цього акту було покладено на спеціально утворений при Президентів США орган: Раду по контролю за якістю навколишнього середовища (Council on Environmental Quality), яка в 70-ті роки видала серію методичних матеріалів з реалізації процедур *оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС)*.

Сьогодні ОВНС є невід'ємною складовою процедури проведення екологічної експертизи і в багатьох країнах закріплено законодавчо. Оцінка впливу конкретного об'єкта (проекту) на навколишнє середовище слугує передумовою для цілеспрямованого формування плану реалізації природоохоронних заходів, контроль виконання яких покладається надалі на державні структури, а джерела фінансування цих заходів передбачаються ініціаторами проекту.

Процедурна частина організації і проведення ОВНС базується на законодавчій основі конкретної держави. Наприклад, у країнах Європейського Співтовариства (ЄС) у 1985 році з'явився такий юридичний нормативний документ як Директива № 337/85. Цей документ стосується загальних питань організації проведення ОВНС всіх типів об'єктів, зведення яких планувалося в країнах Європейського Співтовариства.

У 1985 р. Європейська економічна комісія (ЄЕК) ООН прийняла Директиву 85/337/ЄЕС для країн – членів Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) "За оцінкою впливу деяких державних і приватних проектів на навколишнє середовище", на основі якої було видано самостійні законодавчі або адміністративні акти про застосування процедур ОВНС у системі прийняття господарських рішень у ФРН (1990 р.), Греції (1986 р.), Ірландії (1989 р.), Данії (1989 р.), Італії (1988 р.), Нідерландах (1987 р.), Іспанії (1987 р.), Португалії (1990 р.), Нової Зеландії (1986 р.), Японії (1986 р.) й інших країнах.

Процедура ОВНС "західного типу" передбачає, по можливості, залучення громадськості до вирішення питання організації певної господарської діяльності на початкових стадіях утворення нового проекту. Робиться це задля забезпечення безконфліктного й успішного здійснення запланованої діяльності та досягнення відповідної господарської чи іншої мети.

Обговорення методологічних підходів до вирішення окремих проблем проведення ОВНС відбувається на численних міжнародних конференціях і семінарах, найбільш представницькими з яких є щорічні конференції Міжнародної асоціації оцінки впливів (International Association of Impact Assessment).

З метою запобігання міжнаціональних екологічних конфліктів країнами-членам ЄС було підготовлено та прийнято в 1991 р. міжнародну *Конвенцію про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспо)*, яку підписав і Радянський Союз. В ній визначено основні принципи і положення щодо екологічної оцінки проектів та іншої діяльності, що мають транскордонний вплив.

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та Конвенція про біологічне різноманіття (1992) містять додаткові вимоги до екологічної оцінки.

Розроблена закордонними фахівцями система проведення ОВНС містить досить велику кількість методичних матеріалів, які при необхідності можуть бути успішно адаптовані до наших умов з урахуванням вимог нормативної бази України.

Екологічна експертиза ґрунтується на принципах:

- 1) гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища;
- 2) збалансованості екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки;
- 3) наукової обґрунтованості, незалежності, об'єктивності, комплексності, варіантності, превентивності та гласності;
- 4) екологічної безпеки, територіально-галузевої і економічної доцільності реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;
- 5) державного регулювання;
- 6) законності.

Об'єктами екологічної експертизи є:

- проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів;
- передпроектні та проектні матеріали;
- документація по впровадженню нової або імпортованої техніки, технологій, матеріалів, речовин;
- продукція, реалізація якої може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього природного середовища, створення загрози здоров'ю людей;
- діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на довкілля і здоров'я людини. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808 визначено ***Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку (Додаток А)***. Пропозиції щодо включення об'єктів до цього переліку вносять Міністерство екології та природних ресурсів України і Міністерство охорони здоров'я України. Вони підлягають обов'язковій державній екологічній експертизі.
- військові, оборонні та інші об'єкти, інформація про які становить державну таємницю;
- екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах.

Екологічна ситуація – це надзвичайна ситуація, при якій на окремій місцевості склалися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави.

До них відносять:

- руйнівний вплив стихійних сил природи;
- виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів внаслідок надмірного забруднення;

- фактори, що обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини та провадження господарської діяльності: значне перевищення гранично допустимих норм показників якості навколишнього середовища, виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди, значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі.

Суб'єктами державної екологічної експертизи є:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів – Міністерство екології та природних ресурсів України (Далі – Мінприроди, Міністерство);
 - його органи на місцях;
 - створювані ними в установленому порядку спеціалізовані установи, організації та еколого-експертні підрозділи чи комісії.

Суб'єктами громадської екологічної експертизи є:

- громадські організації екологічного спрямування чи створювані ними спеціалізовані формування;
 - інші установи, організації та підприємства, в тому числі іноземні юридичні і фізичні особи;
 - окремі громадяни.

Мета екологічної експертизи полягає в попередженні негативного впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінці ступеня екологічної безпеки господарської діяльності й екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

Завдання екологічної експертизи наступні:

- 1) визначення ступеня екологічного ризику та безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;

2) організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;

3) встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства, будівельних норм і правил;

4) оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища і якість природних ресурсів;

5) оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

6) підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

Контрольні запитання:

1. *Дайте визначення поняттю екологічна експертиза.*

2. *Опишіть передумови виникнення у світі необхідності такої форми діяльності як оцінка впливу на довкілля.*

3. *Що розуміють під поняттям екологічна ситуація?*

4. *Які основні мета і завдання екологічної експертизи?*

5. *Визначте об'єкти і суб'єкти екологічної експертизи.*

ТЕМА №2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Ключові слова: компетенції в галузі екологічної експертизи, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві Ради, органи виконавчої влади на місцях, Міністерство екології та природних ресурсів України, відділ державної екологічної оцінки (експертизи), експертна комісія з питань еколого-експертних досліджень, експертні та консультативні ради екологічної експертизи, територіальні еколого-експертні підрозділи.

Державне регулювання та управління в галузі екологічної експертизи здійснюють: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві Ради, Міністерство екології та природних ресурсів України та їх структурні підрозділи – відділи державної екологічної оцінки (експертизи), що входить до структури Департаменту екологічної безпеки та поводження з відходами та відповідних еколого-експертних підрозділів органів Міністерства на місцях – це державні управління охорони навколишнього природного середовища в областях і місті Києві, експертні комісії з питань еколого-експертних досліджень, експертні та консультативні ради екологічної експертизи, територіальні еколого-експертні підрозділи.

Компетенція Верховної Ради України в галузі екологічної експертизи представлена:

- 1) законодавчим регулюванням відносин у галузі екологічної експертизи;
- 2) визначенням основних принципів і порядку здійснення державної, громадської та інших екологічних експертиз;
- 3) вирішенням інших питань у галузі екологічної експертизи.
- 4) координація діяльності суб'єктів екологічної експертизи;

5) здійснення контролю за дотриманням законодавства про екологічну експертизу;

6) вирішення інших питань у галузі екологічної експертизи у межах своєї компетенції.

Органи державного управління в галузі екологічної експертизи представлені: Кабінетом Міністрів України, місцеві Ради, органи виконавчої влади на місцях, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і його органи на місцях – Міністерство екології та природних ресурсів України.

Компетенція Кабінету Міністрів України в галузі екологічної експертизи :

1) призначає проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та діючих об'єктів і комплексів, негативний вплив яких на стан навколишнього природного середовища поширюється або може поширюватися за межі однієї області;

2) призначає проведення додаткової державної екологічної експертизи;

3) визначає порядок передачі документації на державну екологічну експертизу;

4) затверджує перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку;

5) здійснює й інші функції в галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.

Компетенція місцевих Рад у галузі екологічної експертизи:

1) приймають рішення і організують у разі необхідності проведення екологічної експертизи;

2) визначають граничні розміри відрахувань на проведення екологічних експертиз з відповідних позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища;

- 3) координують діяльність суб'єктів екологічної експертизи;
- 4) сприяють інформуванню населення про результати екологічних експертиз;
- 5) здійснюють контроль за дотриманням вимог законодавства про екологічну експертизу;
- 6) вирішують інші питання у галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.

Компетенція Міністерства екології та природних ресурсів України (далі Міністерство) в галузі екологічної експертизи (відповідно до положення затвердженого Кабінетом Міністрів України № 32 від 21 січня 2015 р. та Закону України «Про екологічну експертизу») **забезпечує:**

- 1) нормативно-правове регулювання у сфері державної екологічної експертизи;
- 2) проведення екологічної експертизи;
- 3) проводить, відповідно до законодавства, державну екологічну експертизу стосовно об'єктів, рішення щодо затвердження (схвалення) яких приймається Кабінетом Міністрів України;
- 4) затверджує положення про громадський контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- 5) встановлює порядок надання інформації про стан навколишнього природного середовища і порядок організації та проведення публічних слухань або відкритих засідань з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище;
- 6) створення у встановленому порядку спеціалізованих установ і організацій, необхідних для науково-технічного забезпечення державної екологічної експертизи;
- 7) залучення спеціалістів і науковців до проведення державної екологічної експертизи;

8) здійснення заходів щодо забезпечення еколого-експертних підрозділів, установ і організацій висококваліфікованими фахівцями, вдосконалення експертної діяльності, форм і методів еколого-експертного аналізу та оцінки об'єктів екологічної експертизи;

9) координація еколого-експертної діяльності, здійснення методичного керівництва з питань проведення екологічної експертизи незалежно від її форм;

10) узагальнення практики проведення екологічної експертизи, застосування новітніх форм і методів еколого-експертного аналізу та оцінки;

Наказом Мінекології України № 72 від 12.03.2011р. затверджено Положення про *Систему державної екологічної експертизи* спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

Система державної екологічної експертизи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів складається зі спеціалізованого структурного підрозділу центрального апарату – це **відділ державної екологічної оцінки (експертизи)**, що входить до структури Департаменту екологічної безпеки та поводження з відходами та відповідних еколого-експертних підрозділів органів Міністерства на місцях – це **державні управління охорони навколишнього природного середовища в областях і місті Києві**. Такий відділ є головним керівним організаційно-методичним центром Системи у питаннях регулювання еколого-експертної діяльності.

Для забезпечення наукової обґрунтованості державної екологічної експертизи в установленому порядку залучаються до проведення експертиз наукові підприємства, установи і організації, науково-дослідні та спеціалізовані організації для здійснення аналізу, наукових еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи, попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій.

Результати їхньої роботи **можуть бути** враховані при підготовці висновку державної екологічної експертизи.

Компетенції відділу державної екологічної оцінки (експертизи):

1) забезпечує розробку документів, що регламентують питання функціонування Системи;

2) здійснює методичну підтримку еколого-експертної діяльності територіальних еколого-експертних підрозділів;

3) організовує і проводить державну екологічну експертизу;

4) залучає в установленому порядку наукові підприємства, установи і організації, науково-дослідні та спеціалізовані організації до здійснення аналізу, наукових еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи, попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій;

5) перевіряє в установленому порядку дотримання територіальними еколого-експертними підрозділами вимог природоохоронного законодавства, нормативно-правових актів, нормативно-технічних та інструктивно-методичних документів з питань організації й проведення державної екологічної експертизи, зміст висновків державної екологічної експертизи;

6) приймає участь у розробці та погодженні нових загальнодержавних і відомчих норм, стандартів й правил та методично-рекомендаційних документів;

7) інформує територіальні еколого-експертні підрозділи стосовно наукових підприємств, установ і організацій, науково-дослідних та спеціалізованих організацій, які можуть залучатися в установленому порядку до проведення державної екологічної експертизи;

8) аналізує і узагальнює звітну інформацію територіальних еколого-експертних підрозділів та готує загальні звіти стосовно роботи територіальних органів Міністерства у галузі державної екологічної експертизи, які є базою для підготовки відповідних розділів щорічних

Національних доповідей про стан навколишнього природного середовища в Україні;

9) сприяє підвищенню кваліфікації спеціалістів-експертів територіальних еколого-експертних підрозділів з питань державної екологічної експертизи.

Міністерство у разі потреби може створити власну **експертну комісію з питань еколого-експертних досліджень**, аналізу і оцінки об'єктів екологічної експертизи. Експертна комісія створюється окремим наказом Міністерства.

Експертні та консультативні ради екологічної експертизи можуть утворюватися на добровільних засадах при державних еколого-експертних органах, об'єднаннях громадян та інших формуваннях *з працівників науково-дослідних установ, вузів, висококваліфікованих спеціалістів - практиків народного господарства, представників громадськості та засобів масової інформації*. Типове положення про експертні та консультативні ради екологічної експертизи затверджується Міністерством.

Територіальні еколого-експертні підрозділи є самостійними структурними одиницями (відділи, сектори, групи та інші структурні підрозділи) державних управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях та місті Києві. У своїй службовій діяльності вони підзвітні заступнику Міністра, який спрямовує, здійснює координацію діяльності у галузі державної екологічної експертизи, відповідно до розподілу функціональних повноважень між керівництвом Міністерства та державної екологічної експертизи Управління державної експертизи.

Компетенції територіальних еколого-експертних підрозділів:

- 1) організовують і проводять державну екологічну експертизу;
- 2) звітують перед Відділом державної екологічної експертизи Управління державної експертизи щодо підсумків своєї службової діяльності;

3) виконують, за потреби, окремі завдання і доручення заступника Міністра.

Контрольні запитання:

1. Які функції в галузі екологічної експертизи покладено на Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України?

2. Перерахуйте компетенції, які забезпечує Міністерство екології та природних ресурсів України при проведенні екологічної експертизи?

3. Яку структуру має Система державної екологічної експертизи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів?

4. Яку функцію покладено на відділи державної екологічної оцінки (експертизи)?

5. Представники яких структурних підрозділів Системи державної екологічної експертизи безпосередньо проводять екологічну експертизу?

6. Яким чином може бути створено Експертні та консультативні ради екологічної експертизи, на яких засадах та кого можуть залучати для роботи?

ТЕМА 3. ФОРМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА СТАТУС ЕКСПЕРТА ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Ключові слова: державна, громадська та інші форми екологічної експертизи, експерт, замовник, права, обов'язки, незалежність експерта, фінансування екологічної експертизи.

Форми екологічної експертизи. Розрізняють три основні форми екологічної експертизи:

- Державну;
- громадську;
- інші.

Державна екологічна експертиза. Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства охорони навколишнього природного середовища, Державного комітету України з ядерної та радіаційної безпеки і Міністерства охорони здоров'я України.

Основні напрямки роботи щодо організації та проведення державної екологічної експертизи :

1) оцінка проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, нормативно-технічних й інструктивно-методичних документів;

1) документація по впровадженню нової техніки і технології, матеріалів та речовин, які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу;

2) державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку та розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства;

3) проекти генеральних планів населених пунктів і схем районного планування;

4) документація по перепрофілюванню, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв й інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища;

5) документація щодо генетично модифікованих організмів, що призначаються для використання у відкритій системі;

6) інші екологічні експертизи за ініціативи зацікавлених юридичних і фізичних осіб.

Відповідно до рішень Кабінету Міністрів України, місцевих Рад народних депутатів чи їх виконавчих комітетів державній екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і районах, а також діючі об'єкти та комплекси, в тому числі військового й оборонного призначення, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей.

Державна екологічна експертиза проводиться шляхом:

➤ **аналізу та оцінки об'єктів екологічної експертизи.** Їх здійснюють групи спеціалістів еколого-експертних підрозділів чи спеціалізованих установ і організацій органів Мінприроди;

➤ **еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи.** Для цього спеціально створюють комісії із залученням фахівців-практиків та науковців інших підприємств, установ і організацій;

➤ **міжгалузеві експертні комісії** створюють для експертизи складних об'єктів, які потребують аналізу та оцінки фахівцями різних галузей господарювання із залученням представників Мінприроди спільно з іншими органами державної виконавчої влади;

➤ для попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій до екологічної експертизи залучають на договірних засадах представників інших *спеціалізованих організацій*.

Об'єктами державної екологічної експертизи є:

➤ Державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремої галузі економіки;

➤ проекти генеральних планів населених пунктів та районного планування;

➤ документація по перепрофілюванню, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв, які можуть негативно впливати на навколишнє природне середовище;

➤ документація про впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів і речовин (в тому числі імпортованих до України), які можуть становити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу;

➤ інформація про генетично-модифіковані організми, що призначаються для використання у відкритих системах (природні екологічні системи, агроєкосистеми);

➤ екологічні ситуації;

➤ діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на довкілля і здоров'я людини.

В рамках *Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті* сторона забезпечує оповіщення зачеплених сторін про запланований вид діяльності, який може призводити до значного шкідливого транскордонного впливу.

До запланованих видів діяльності в транскордонному контексті відносять:

1. Нафтоочисні заводи (за винятком підприємств, які виробляють тільки мастильні матеріали із сирової нафти) та установки для газифікації та

зрідження вугілля або бітумінозних сланців з продуктивністю 500 тонн або більше на день.

2. Теплові електростанції та інші установки для спалювання тепловою потужністю 300 мегават або більше, а також атомні електростанції та інші споруди з ядерними реакторами (за винятком дослідницьких установок для виробництва та конверсії розщеплюваних та відтворюваних матеріалів, максимальна потужність яких не перевищує 1 кіловат постійного теплового навантаження).

3. Установки, які призначені виключно для виробництва або збагачення ядерного палива, регенерації відпрацьованого ядерного палива або збору, видалення та переробки радіоактивних відходів.

4. Великі установки для доменного та мартенівського виробництва та підприємства кольорової металургії.

5. Установки для вилучення азбесту та переробки і перетворення азбесту та продуктів, які містять азбест: стосовно азбестоцементних продуктів - з річним виробництвом більш ніж 20000 тонн готової продукції; стосовно фрикційних матеріалів - з річним виробництвом більш ніж 50 тонн готової продукції; та стосовно інших видів застосування азбесту - з використанням більш ніж 200 тонн на рік.

6. Хімічні комбінати.

7. Будівництво автомагістралей, швидкісних доріг*, трас для залізничних шляхів далекого сполучення та аеропортів з довжиною основної злітно-посадочної полоси у 2100 метрів або більше.

8. Нафто- та газопроводи з трубами великого діаметру.

9. Торгові порти, а також внутрішні водні шляхи та порти для внутрішнього судноплавства, які допускають прохід суден водотоннажністю більш ніж 1350 тонн.

10. Установки по видаленню відходів для спалювання, хімічної переробки або захоронення токсичних та небезпечних відходів.

11. Великі греблі та водосховища.

12. Діяльність по забору підземних вод у випадку, якщо річний обсяг води, яка забирається, досягає 10 мільйонів кубічних метрів або більше.

13. Виробництво целюлози та паперу з одержанням на день 200 або більше метричних тонн продукції.

14. Великомасштабне видобування, вилучення та збагачення на місці металевих руд та вугілля.

15. Видобування вуглеводнів на континентальному шельфі.

16. Великі склади для зберігання нафтових, нафтохімічних та хімічних продуктів.

17. Вируб лісів на великих площах.

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань. Громадська екологічна експертиза може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій чи інших громадських формувань. Водночас, проведення державної екологічної експертизи обмежено переліком видів діяльності, що повинні їй підлягати. Громадська екологічна експертиза може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань.

Участь громадськості в процесі екологічної експертизи зводиться до:

- врахування громадської думки суб'єктами екологічної експертизи шляхом проведення публічних слухань або відкритих засідань;
- виступів у засобах масової інформації;
- подання письмових зауважень, пропозицій і рекомендацій;

➤ включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп по проведенню громадської екологічної експертизи;

➤ підготовки висновків громадської екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшої їх реалізації (використання, застосування, експлуатація тощо) об'єкта екологічної експертизи здійснюються з урахуванням громадської думки.

Суб'єкти громадської екологічної експертизи оголошують через засоби масової інформації **Заяву про проведення громадської екологічної експертизи**, в якій зазначають відомості про склад громадського еколого-експертного формування, перелік спеціалістів, залучених до участі в експертизі, об'єкт екологічної експертизи, строки її проведення. Заява про проведення громадської екологічної експертизи подається до відповідних місцевих рад, органів виконавчої влади та державної екологічної експертизи.

Висновки громадської екологічної експертизи **можуть бути** :

➤ висвітлені у засобах масової інформації;

➤ надіслані відповідним радам, місцевим органам виконавчої влади, органам державної екологічної експертизи, іншим зацікавленим органам і особам та замовникам об'єктів екологічної експертизи, стосовно яких вона проводилася;

➤ враховані при проведенні державної екологічної експертизи, а також органами, що приймають рішення про реалізацію об'єкта експертизи.

Висновки громадської та іншої екологічної експертизи мають рекомендаційний характер і **можуть бути враховані** при проведенні державної екологічної експертизи, а також при прийнятті рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи. При цьому слід зазначити, що висновки державної екологічної експертизи є обов'язковими для виконання.

Інші екологічні експертизи. Можуть здійснюватись за ініціативою зацікавлених юридичних і фізичних осіб на договірній основі із спеціалізованими еколого-експертними органами та формуваннями.

Права і обов'язки експерта екологічної експертизи.

Експертом екологічної експертизи може бути спеціаліст:

- який має вищу освіту, відповідну спеціальність, кваліфікацію і професійні знання;
- володіє навичками аналізу експертної інформації та методикою еколого-експертної оцінки;
- має практичний досвід у відповідній галузі не менше трьох років.

Права експерта:

1) одержувати на свою вимогу відомості та матеріали, необхідні для проведення екологічної експертизи;

2) ставити питання про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, які не відповідають вимогам природоохоронного законодавства, екологічним стандартам і нормативам та врахування яких потребує додаткових досліджень, пошукових робіт чи виділення додаткових капіталовкладень;

3) вносити пропозиції про залучення до проведення екологічної експертизи висококваліфікованих спеціалістів і науковців, створення належної матеріально-технічної та інформаційної бази;

4) на викладення особистої думки щодо висновків проведеної екологічної експертизи.

Обов'язки експерта:

1) дотримуватися встановлених строків та порядку здійснення екологічної експертизи, норм і вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки;

2) забезпечувати всебічне, комплексне, об'єктивне, якісне і ефективне проведення екологічної експертизи;

3) своєчасно готувати обґрунтовані та об'єктивні висновки;

4) обґрунтовувати пропозиції про повернення документації на об'єкти екологічної експертизи на доопрацювання;

5) вносити відповідні пропозиції щодо вдосконалення форм і методів проведення екологічної експертизи;

6) заявляти самовідвід за наявності особистої заінтересованості щодо конкретного об'єкта екологічної експертизи.

Еколого-експертні органи чи формування після завершення екологічної експертизи повідомляють про її висновки через засоби масової інформації у **«Заяві про екологічні наслідки діяльності»**.

Незалежність експерта екологічної експертизи забезпечується:

1) проведенням екологічної експертизи у встановленому законодавством порядку;

2) виконанням еколого-експертних функцій відповідно до вимог законодавства незалежно від розпоряджень посадових осіб державних органів, об'єднань громадян та інших формувань;

3) свободою вибору форм і методів еколого-експертного аналізу і оцінки та викладенням особистої думки з питань проведеного аналізу;

4) заборонаю втручатися будь-кому в проведення екологічної експертизи, за винятком випадків порушення експертом вимог законодавства;

5) захистом порушених прав експерта у встановленому законодавством порядку.

Права та обов'язки замовників екологічної експертизи.

Особи, які передають документацію на об'єкти екологічної експертизи:

➤ **організують і фінансують** проведення додаткових досліджень, пошукових та експертних робіт. Фінансування державної екологічної

експертизи здійснюється її замовником. Державні екологічні експертизи об'єктів, що реалізуються **за рахунок державних капіталовкладень фінансуються за рахунок державного бюджету.**

Експертизи екологічних ситуацій та екологічно небезпечних діючих об'єктів і комплексів, що проводиться за рішенням Кабінету Міністрів України, місцевих Рад чи їх виконавчих комітетів, здійснюється відповідно **за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, а також відповідних позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища.**

Замовники інших екологічних експертиз проводять експертизи **за власний рахунок згідно з договором.**

Фінансування громадської екологічної експертизи здійснюється **за рахунок коштів об'єднань громадян, громадських природоохоронних та інших фондів, а також цільових добровільних грошових внесків громадян, підприємств, установ і організацій.**

➤ **забезпечують гласність і враховують громадську думку** щодо запланованої чи здійснюваної діяльності. З метою врахування громадської думки суб'єкти екологічної експертизи проводять публічні слухання або відкриті засідання.

Участь громадськості:

- виступи у засобах масової інформації;
- подання письмових зауважень, пропозицій і рекомендацій;
- включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп по проведенню громадської екологічної експертизи.

Замовники екологічної експертизи об'єктів, що в процесі реалізації (будівництва, експлуатації, консервації, ліквідації тощо) можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, зобов'язані забезпечити гласність шляхом оголошення через засоби масової інформації про проведення екологічної експертизи у спеціальній **«Заяві про наміри»;**

➤ **гарантують достовірність попередньої оцінки** впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людини, що відображається в «Заяві про екологічні наслідки діяльності».

Права замовника:

- 1) порушувати відповідні клопотання та одержувати консультації;
- 2) надавати суб'єктам екологічної експертизи письмові чи усні пояснення, зауваження, пропозиції щодо об'єктів екологічної експертизи чи з окремих їх рішень та обґрунтувань;
- 3) знайомитися з висновками екологічної експертизи;
- 4) клопотати про проведення додаткової екологічної експертизи;
- 5) одержувати інформацію про хід проведення екологічної експертизи.

Обов'язки замовника:

- 1) подавати на екологічну експертизу необхідні матеріали на об'єкти екологічної експертизи і висновки щодо попередньої оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище;
- 2) сприяти суб'єктам екологічної експертизи в об'єктивному і комплексному розгляді об'єктів екологічної експертизи та їх науково обґрунтованій оцінці;
- 3) надавати суб'єктам екологічної експертизи необхідні додаткові відомості та матеріали;
- 4) своєчасно вносити необхідні корективи і зміни до документації на об'єкти екологічної експертизи, що не потребують конструктивних досліджень і розрахунків;
- 5) оплачувати виконані еколого-експертні роботи згідно з договорами;
- 6) виконувати вимоги висновків екологічної експертизи.

Контрольні запитання:

1. Які форми екологічної експертизи Вам відомі?

2. *Перерахуйте основні напрямки роботи щодо організації та проведення державної екологічної експертизи.*

3. *Які вимоги висуваються до експерта державної екологічної експертизи?*

4. *Перерахуйте права і обов'язки замовника екологічної експертизи?*

5. *Перерахуйте права та обов'язки експерта екологічної експертизи?*

6. *За рахунок яких коштів здійснюють фінансування державної, громадської та інших екологічних експертиз?*

7. *Які із положень Закону України «Про екологічну експертизу» забезпечують незалежність експерта екологічної експертизи?*

ТЕМА 4. ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Ключові слова: процедура проведення державної екологічної експертизи, підготовча, основна і заключна стадії, заява про наміри, заява про екологічні наслідки діяльності, висновок екологічної експертизи, строки проведення державної екологічної експертизи, оскарження висновку, відповідальність за правопорушення.

Процедура проведення екологічної експертизи включає 3 стадії.

Підготовча стадія включає перевірку наявності та повноти необхідних матеріалів і реквізитів на об'єкти екологічної експертизи та створення еколого-експертних комісій (груп) відповідно до вимог законодавства.

Замовник повинен подати до Мінприроди **Заявку на проведення державної екологічної експертизи** за встановленою формою (Додаток Б).

Верховна Рада України або Кабінет Міністрів України затверджують та подають на розгляд до еколого-експертного підрозділу Мінприроди наступні документи:

- заявку на проведення державної екологічної експертизи;
- документацію на державні інвестиційні програми;
- проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил;
- проекти розвитку окремих галузей народного господарства;
- проекти генеральних планів населених пунктів;
- схеми районного планування;
- схеми розміщення підприємств у промислових вузлах і районах;
- схеми упорядкування промислової забудови;
- іншу перед планову і передпроектну документацію.

В інших випадках заявка на проведення державної екологічної експертизи документації подається безпосередньо до еколого-експертних підрозділів органів з питань екології та природних ресурсів.

Заявки на проведення державної екологічної експертизи **розроблюваних проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів** з питань регулювання відносин у галузі забезпечення екологічної (в тому числі радіаційної) безпеки, охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів та діяльності, що може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, подаються на розгляд до еколого-експертного підрозділу Мінприроди.

Заявки на проведення державної екологічної експертизи **документації по впровадженню нової техніки і технологій** (для об'єктів та видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку) подаються на розгляд до еколого-експертного підрозділу Мінприроди після попередньої її оцінки еколого-експертним підрозділом органу з питань екології та природних ресурсів, на підвідомчій території якого передбачено впровадження цієї техніки і технологій.

Документація по впровадженню **нових пестицидів і агрохімікатів** (заявки на їх реєстрацію та матеріали обґрунтування) подається до Укрдержхімкомісії, де за дорученням Мінприроди розглядається еколого-експертною групою, на основі оцінок якої еколого-експертний підрозділ Міністерства дає висновки державної екологічної експертизи. Документація по впровадженню інших нових речовин, а також нових матеріалів подається на державну екологічну експертизу до еколого-експертних підрозділів органів з питань екології та природних ресурсів.

Заявки на проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій, що склалися в окремих населених пунктах або регіонах (за прийнятого Кабінетом Міністрів України рішення про державну

екологічну експертизу цих ситуацій), подаються до еколого-експертного підрозділу Мінприроди.

В інших випадках заявки на проведення державної екологічної експертизи зазначеної документації, а також документації по діючих об'єктах і комплексах подаються до еколого-експертних підрозділів органів з питань екології та природних ресурсів.

Після одержання заявки еколого-експертні підрозділи Мінприроди повідомляють замовнику про орган з питань екології та природних ресурсів або один з його наукових центрів чи іншу організацію, визначені для підготовки робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації чи проекту висновку державної екологічної експертизи, до яких повинна бути подана документація на розгляд.

Початком державної екологічної експертизи вважається день подання еколого-експертному органу комплекту необхідних матеріалів і документів, а в разі виявлення неповноти матеріалів документація не вважається прийнятою і повідомляється про необхідність — додаткової науково-дослідної інформації з тих питань, що виникли під час проведення експертизи.

Екологічну експертизу проводить Міністерство екології та природних ресурсів України, його органи на місцях і ***можуть залучатися***:

- органи та установи Міністерства охорони здоров'я України — що стосується експертизи об'єктів, які можуть негативно впливати чи впливають на здоров'я людини;
- місцеві ради народних депутатів та органи виконавчої влади на місцях;
- громадські організації екологічного спрямування чи створені ними спеціалізовані формування та окремі громадяни;

➤ інші установи, організації та підприємства, в тому числі іноземні юридичні та фізичні особи, що залучаються до проведення екологічної експертизи.

Основна стадія екологічної експертизи включає аналітичне опрацювання матеріалів екологічної експертизи, в разі необхідності натурні обстеження і проведення на їх основі порівняльного аналізу та часткових оцінок ступеня екологічної безпеки, достатності й ефективності екологічних обґрунтувань діяльності об'єктів екологічної експертизи.

Основним документом, який готується на цій стадії роботи є **оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС)**, у якому оцінюють потенційні зміни природного, соціального і техногенного середовищ у процесі реалізації певного виду господарської діяльності та обґрунтовують заходи попередження таких змін.

Заключна стадія – узагальнення окремих експертних досліджень, одержаної інформації та наслідків діяльності об'єктів експертизи. Підготовка висновку.

До Мінекології передається вичерпний перелік документів для отримання адміністративної послуги у вигляді офіційного документу – Висновок державної екологічної експертизи (Наказ Мінприроди України №205 від 23.06.2015 р.), а саме:

1. Лист-клопотання юридичної особи (на фірмовому бланку підприємства або затвердженою печаткою підприємства (підприємця)) щодо проведення державної екологічної експертизи.

2. **Заявка на державну екологічну експертизу.**

3. Підтвердження оголошення **Заяви про наміри (Додаток В)** в засобах масової інформації .

4. Том (книга, розділ) **«Оцінка впливів на навколишнє середовище»** (ОВНС), розроблені згідно державних будівельних норм ДБН А.2.2.-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємств, будинків, споруд». До документації

на об'єкти екологічної експертизи додаються обґрунтування щодо забезпечення екологічної безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності з комплексною еколого-економічною оцінкою існуючого чи передбачуваного впливу на стан навколишнього природного середовища, оцінкою екологічного ризику і небезпеки для здоров'я людини та з альтернативними прогнозними варіантами зменшення цих впливів.

5. **Заява про екологічні наслідки діяльності (Додаток Г).** Погоджена у встановленому порядку **Заяви про екологічні наслідки діяльності** та підтвердження її публікації в пресі.

6. Загальна пояснювальна записка на основі креслення, розроблена згідно ДБН А.2.2-3-2014.

7. Засвідчені в установленому порядку копії погоджень з усіма зацікавленими органами. Залежно від специфіки конкретних об'єктів державної екологічної експертизи можуть вимагатися експертні висновки інших зацікавлених міністерств, відомств, організацій, установ і підприємств, а також матеріалів погодження документації з відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, зокрема:

- Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) або його органами на місцях (висновок державної санітарно-гігієнічної експертизи);
- Держнаглядохоронпраці або його органами на місцях (експертний висновок на відповідність документації нормативним актам про охорону праці);
- управлінням державної пожежної охорони МВС або його органами на місцях (експертний висновок на відповідність документації нормативним актам про пожежну безпеку).

Подання документів необхідно здійснювати особисто або поштою.

Під час проведення державної екологічної експертизи еколого-експертні підрозділи можуть приймати рішення про надання їм для службових потреб у постійне користування копії загальної пояснювальної записки, паспорта

(конспекту) проекту, розділу оцінки впливу на навколишнє природне середовище, проекту законодавчого чи іншого нормативно-правового акта, програми чи схеми розвитку галузі промисловості, окремих креслень, планів, таблиць, частин, розділів документації тощо.

Передана на державну екологічну експертизу документація зберігається у встановленому законодавством порядку в еколого-експертних підрозділах органів з питань екології та природних ресурсів або в інших організаціях, які за їх завданням готують робочі матеріали попередньої оцінки проектної документації чи проекти можливих висновків державної екологічної експертизи. Після завершення робіт, пов'язаних з державною екологічною експертизою, передана документація повертається замовнику, який надіслав її на розгляд, із супроводжувальним листом.

Державна екологічна експертиза на основі аргументованості оцінки **готує рішення про дозвіл (або заборону) проекту**. Ця пропозиція витримується у **висновку Державної екологічної експертизи** та подання його зацікавленим органам і особам.

Висновки державної екологічної експертизи повинні містити оцінку екологічної допустимості і можливості прийняття рішень щодо об'єкта екологічної експертизи та враховувати соціально-економічні наслідки його діяльності.

Висновок включає:

1) оцінку впливу на навколишнє середовище (ОВНС) та ризики пов'язані з розглянутим видом діяльності на даній території;

2) висновки про достатність природоохоронних заходів, що передбачають екологічну безпеку проекту на всіх етапах його реалізації, будівництва, експлуатації (включаючи аварійні ситуації) та ліквідації;

3) висновки повинні бути аргументовані й погоджені з існуючими нормативними й правовими документами.

Позитивний висновок державної екологічної експертизи після його затвердження Мінприроди чи його органами на місцях є підставою для **відкриття фінансування проектів, програм чи діяльності**. Позитивний висновок державної екологічної експертизи є **дійсним упродовж трьох років** від дня його видачі. Реалізація проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.

В разі **негативної оцінки** об'єктів державної екологічної експертизи замовник зобов'язаний забезпечити доопрацювання документації або внести зміни у конструкцію об'єкту відповідно до вимог еколого-експертного висновку і своєчасно передати матеріали на додаткову державну екологічну експертизу.

Відповідь (результат) здійснюється наступним чином:

- видача Висновку державної екологічної експертизи особисто заявникові або його представнику за довіреністю;
- видача листа про повернення на доопрацювання у зв'язку з наданням неповного комплекту необхідних матеріалів і документів особисто або поштою.

Відмовою у наданні Висновку державної екологічної експертизи є: подання заявником документів з порушенням вимог Порядку передачі документації (Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.1995 р. №870) та невідповідність природоохоронному законодавству (Закону України «Про екологічну експертизу», ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд»).

Висновки громадської екологічної експертизи:

- можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи, а також органами, що приймають рішення про реалізацію об'єкта експертизи.
- можуть бути висвітлені у засобах масової інформації і надіслані відповідним Радам, органам виконавчої влади на місцях, органам державної

екологічної експертизи, іншим зацікавленим органам та особам й замовнику об'єкту екологічної експертизи, стосовно якого вона проводилася.

Граничні строки проведення державної екологічної експертизи:

1) групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів, установ чи організацій спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів – до **45 календарних днів** з продовженням у разі потреби – до **60 днів**, а у виняткових випадках, залежно від складності проблеми – **до 120 днів**;

2) спеціально створеними **міжгалузевими еколого-експертними комісіями** чи іншими спеціалізованими організаціями терміни проведення державної екологічної експертизи складають **до 90 календарних днів**;

3) **за доопрацьованими** матеріалами відповідно до висновків попередньої екологічної експертизи **до 30 календарних днів**.

Висновок державної екологічної експертизи є остаточним для прийняття відповідним органом рішення щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи, обов'язковим для виконання і може бути оскаржений лише в судовому порядку!

Оскарження висновків державної екологічної експертизи не припиняє їх дії.

Оскарження висновків державної екологічної експертизи.

Оскарження висновків державної екологічної експертизи може бути здійснено юридичними особами, зацікавленими у спростуванні висновків державної екологічної експертизи або їх окремих положень. Вони подають обґрунтовану заяву до відповідних Рад, органів державної виконавчої влади, державної екологічної експертизи та інших органів, які приймали рішення про проведення такої експертизи. Відповідні органи зобов'язані **в місячний**

строк розглянути подану заяву і за наявності підстав призначити проведення додаткової державної екологічної експертизи із залученням незалежних експертів. В разі відмови у розгляді заяви вони мають право звернутися до суду.

Механізм оскарження Висновку державної екологічної експертизи здійснюється в судовому порядку упродовж **шести місяців** з дати отримання результату.

Визнання висновків державної екологічної експертизи недійсними в судовому порядку може бути в разі:

1) порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;

2) недотримання державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони НПС, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;

3) неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці), який може негативно впливати на стан НПС, природних ресурсів, здоров'я людини;

4) порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до не правдивого висновку екологічної експертизи.

Відповідальність за порушення законодавства в галузі державної екологічної експертизи.

Правопорушеннями в галузі екологічної експертизи є:

1) порушення встановленого законодавством порядку проведення екологічної експертизи;

2) надання свідомо неправдивих відомостей про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічної експертизи;

3) фінансування та реалізація проектів і програм чи діяльності, які можуть негативно впливати на стан НПС без позитивного висновку екологічної експертизи;

4) здійснення екологічної експертизи неправоздатними підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та іншими формуваннями;

5) недотримання під час реалізації об'єкта експертизи вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки відповідно до висновку державної екологічної експертизи;

6) незаконне втручання будь-кого у проведення екологічної експертизи;

7) ухилення від надання на законну вимогу державних еколого-експертних органів і формувань необхідних відомостей і матеріалів;

8) підготовка свідомо неправдивого висновку державної екологічної експертизи.

Особи, винні в порушенні законодавства в галузі екологічної експертизи, притягуються до відповідальності:

- дисциплінарної;
- адміністративної;
- цивільної;
- кримінальної.

Контрольні запитання:

1. *Які стадії проведення екологічної експертизи Вам відомі?*
2. *Що визначають як початок державної екологічної експертизи?*
3. *Дайте визначення поняттю Висновок державної екологічної експертизи.*

4. *Що є підставою для відмови у наданні Висновку державної екологічної експертизи?*

5. *Які дії можуть бути визнані правопорушенням в галузі екологічної експертизи?*

6. *Які граничні строки проведення державної екологічної експертизи визначені законодавством України?*

ТЕМА 5. ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДВИЩЕ

Ключові слова: ОВНС, мета, порядок розробки матеріалів і структура розділу ОВНС, Заява про екологічні наслідки діяльності, оцінка екологічного ризику, основні напрями оцінювання екологічного ризику, карта ризику, механізм попередження кризових ситуацій, транскордонна ОВНС.

Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) – це комплексний прогноз змін стану природного, соціального і техногенного середовищ, який роблять на підставі аналізу впливів передбачуваної господарської діяльності з урахуванням можливих заходів безпеки з метою недопущення таких змін та, відповідно, реалізації такого виду діяльності.

ОВНС спрямована на:

- визначення масштабів і рівнів впливів проекрованої діяльності на навколишнє середовище;
- виявлення й прогнозування очікуваного впливу на довкілля, здоров'я та добробут людей із боку господарської та іншої діяльності;
- запобігання або зменшення цих впливів;
- прийнятності проектних рішень з екологічного погляду.

Відповідно до Директиви ЄС № 337/85 "Оцінка впливу деяких державних і приватних проектів господарської діяльності на навколишнє середовище" проведення ОВНС є обов'язковим до видачі дозволу на здійснення всіх великих проектів, що можуть спричинити негативний вплив на навколишнє середовище для країн-членів ЄС. Сьогодні для проведення ОВНС використовують здебільшого нормативний підхід, тобто здійснюють порівняння параметрів навколишнього середовища з нормативними показниками.

Метою ОВНС є запобігання погіршенню стану природних ресурсів, екосистем і впливу на здоров'я населення в процесі реалізації проектів

господарських об'єктів. Водночас, ОВНС також можна тлумачити як певний вид оцінки екологічних ризиків на передпроектній і проектній стадіях. Так, у документації на об'єкти державної екологічної експертизи передбачена обов'язкова наявність комплексної еколого-економічної оцінки впливу запланованої чи здійснюваної діяльності на стан навколишнього природного середовища, використання й відновлення природних ресурсів, яка оформлена у вигляді окремого тому (книги, розділу) документації і Заяви про екологічні наслідки діяльності (згідно із ст. 15 закону України "Про екологічну експертизу").

У складі проектної документації на спорудження, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення об'єктів народногосподарського призначення розділ ОВНС є обов'язковою частиною техніко-економічного обґрунтування (ТЕО) або техніко-економічного розрахунку (ТЕР) програм чи проектів.

Розробка розділу ОВНС має власну структуру, склад, зміст і порядок.

Відповідальність за організацію та проведення ОВНС покладено на замовника.

Повнота, об'єктивність і кваліфіковане виконання ОВНС є необхідною умовою для зваженої оцінки проекту органами державної екологічної експертизи та подальшого обґрунтованого рішення органів управління щодо реалізації проекту. Тому, розробка матеріалів ОВНС доручається спеціалізованим й іншим організаціям, що мають відповідні ліцензії на виконання таких видів діяльності.

Порядок розробки матеріалів ОВНС відбувається в такій послідовності і повинен відповідати загальній технологічній схемі інвестиційного процесу будівництва:

- замовник визначає виконавця ОВНС;
- замовник і виконавець ОВНС:
 - ❖ складають та узгоджують **Заяву про наміри** з обґрунтуванням переліку впливів проектованої діяльності;
 - ❖ проводять збирання та систематизацію наявних матеріалів про стан природного середовища, умови життєдіяльності населення і господарської діяльності відповідно до переліку впливів;

❖ складають завдання на розробку матеріалів ОВНС з обґрунтуванням обсягу робіт залежно від екологічної небезпеки проекрованої діяльності, варіантів її розміщення та стану навколишнього середовища;

➤ виконавець проводить ОВНС згідно із завданням і складає **проект Заяви про екологічні наслідки діяльності**;

➤ замовник чи, за його дорученням, генеральний проектувальник подають матеріали ОВНС на державну екологічну експертизу до органів Мінекології України.

У разі місцезнаходження об'єкту екологічної експертизи на території суміжних держав складається **транскордонна ОВНС** відповідно до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті.

Структура розділу ОВНС повинна містити такі підрозділи:

➤ **підстави для проведення ОВНС**;

➤ **фізико-географічна і кліматична характеристики району й майданчика (траси) будівництва об'єкту**;

➤ **загальна характеристика об'єкту проектування та господарської діяльності в зонах їх впливів**;

➤ **характеристика навколишнього природного середовища й оцінка впливів на нього**. Виділяють такі його компоненти:

- **клімат і мікроклімат**. Зміни клімату під впливом природних чинників та антропогенних загалом (макроклімат) і щодо окремого проекту (мікроклімат);

- **повітряне середовище**. Беруть до уваги висновки про клімато-метеорологічні особливості та фонове забруднення атмосфери в даному регіоні. Проектуючи дані про конкретні викиди в атмосферу об'єкту будівництва розраховують прогнозні оцінки забруднення атмосфери з використанням спеціальних комп'ютерних програм і отримують картосхеми полів концентрації. Критерієм оцінки ступеня забруднення атмосфери є гранично допустимі концентрації (ГДК) забруднюючих речовин;

- *геологічне середовище*. Чинники, які оцінюють пов'язують з можливістю виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру: землетрус, просадка ґрунту, обвали, провали, підтоплення та ін.;

- *водне середовище*. Проводять оцінку якісних та кількісних показників поверхневих вод, серед яких виділяють найвагоміші показники: величина поверхневого стоку та величина об'єму одночасного відбору води, гідрохімічний стан, біологічні індикатори;

- *ґрунти*. Захист ґрунту та його охорона від забруднення, виснаження, механічного руйнування, хімічного впливу, вилучення із сільськогосподарського користування є головною метою оцінки впливу майбутньої господарської діяльності на ґрунтовий покрив даної території;

- *рослинний і тваринний світ*. Оцінка впливу будь-якого виду антропогенної діяльності на рослинний покрив та тваринний світ супроводжується певними труднощами пов'язаними з відсутністю кількісних нормативів, а експертні оцінки комплексного стану флори і фауни, стійкості рослинності підтверджуються лише досвідом експертів. Ботанічні показники є специфічними та різняться для кваліфікації екологічних зон різних ландшафтів. При цьому враховують показники на різних рівнях: організмівому (фітопатогенні зміни), популяційні (зміна видового складу) та екосистемні (співвідношення площ у ландшафті). Більш інформативними є біохімічні показники ураження лісових екосистем.

За зоологічними критеріями виділяють ряд стадій процесу екологічних трансформацій територій:

- ❖ *зона екологічного ризику* (початкова стадія) характеризується процесами синантропізації, втратою стадної поведінки, зміною діапазону толерантності та ін.;

- ❖ *зона екологічної кризи* – порушенням структури популяції, звуженням ареалу, зміною продуктивності та репродуктивності;

- ❖ *зона екологічного лиха* – зникненням місцевіснвань, масовою загибеллю окремих вікових груп популяції, спалахом чисельності синантропних видів, появою інвазивних видів, інтенсивний ріст зоонозних хвороб. Зважаючи на періодичні коливання чисельності популяцій та суттєву відмінність зоологічних

показників у різні роки, що пов'язано з життєвими циклами видів (наприклад, хрущ травневий), окремі критерії враховуються упродовж 5-10 років.

❖ *заповідні об'єкти.*

Розглядаються лише ті компоненти та об'єкти навколишнього природного середовища, на які впливає планована діяльність, а також, сучасний стан яких не відповідає нормативному. Серед чинників впливу на навколишнє середовище слід розглядати просторові, енергетичні, хімічні, фізичні та ін. Додатково розглядаються впливи, пов'язані з надзвичайними ситуаціями такими, як природно-осередкові хвороби, геохімічні аномалії, стихійні нещастя, аварії та ін.;

➤ *характеристика навколишнього соціального середовища й оцінка впливів на нього.* Соціально-економічні характеристики стану населення класифікуються наступним чином: демографічні характеристики, показники умов трудової діяльності, побуту, відпочинку, харчування, водоспоживання, відтворення, виховання та освіти населення, підтримання високого рівня здоров'я, характеристика природних і техногенних чинників середовища існування населення;

➤ *оцінка впливів проектованої діяльності на навколишнє техногенне середовище;*

➤ *заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища та екологічної безпеки;*

➤ *комплексна оцінка впливів проектованої діяльності на навколишнє середовище і характеристика залишкових впливів;*

➤ *Заява про екологічні наслідки діяльності.*

Підсумковим результатом проведення ОВНС є *Заява про екологічні наслідки діяльності*, яка є юридичним документом, що подається разом з іншими проектними матеріалами на екологічну експертизу. У ній, окрім інформації про результати проведення ОВНС, дається аналіз техніко-економічних і соціальних наслідків запланованої діяльності, пов'язаних з її впливом на навколишнє середовище, аналіз екологічного ризику, а також обґрунтування вибору запропонованого варіанта.

Матеріали врахування громадських інтересів повинні містити:

- відомості про опублікування в засобах масової інформації ***Заяви про наміри*** і проведення громадських обговорень;
- письмові та інші документи звернень громадян;
- перелік матеріалів, представлених з боку замовника і виконавця ОВНС на розгляд місцевого населення та громадських організацій, перелік питань і зауважень громадян, а також обґрунтовані відповіді;
- узагальнені рішення про врахувану частину громадських пропозицій та обґрунтування, що стосуються неврахованої їх частини;
- рішення громадської експертизи (якщо вона проводилась).

Коригування матеріалів ОВНС за результатами громадського обговорення здійснюється за рішенням замовника і генпроектувальника будівництва. Мотиви неврахування тих чи інших рішень, за необхідності, передаються заінтересованій громадськості.

Оцінка впливу на навколишнє середовище господарських об'єктів може проводитись у двох формах: повній або обмеженій:

- ***повна форма*** передбачає, що відповідний розділ проектної документації формується відповідно до правил, викладених у Державних будівельних нормах України ДБН А.2.2-1-95, і за своєю суттю є комплексною оцінкою впливу проектного об'єкта на навколишнє середовище на всіх стадіях його "життєвого циклу";

- ***обмежена форма*** застосовується коли об'єкт потенційно не може завдавати значного впливу на довкілля, а обсяг і зміст розділу ОВНС визначаються замовником, генеральним проектувальником або місцевим органом з питань екологічної безпеки.

Будь-які господарські чи інші рішення повинні прийматися з таким розрахунком, щоб не перевищувати межі шкідливого впливу на навколишнє середовище, а також чітко окреслені пріоритети діяльності по мінімізації потенційного ризику. Встановити такі межі доволі складно, оскільки поріг впливу багатьох антропогенних і природних факторів невідомі або мало досліджені.

Оцінка екологічного ризику – це наукове дослідження, в якому факти і науковий прогноз використовують для оцінки потенційно шкідливого впливу на навколишнє середовище різних забруднюючих речовин та інших агентів.

Розрізняють складові в оцінці екологічного ризику:

- 1) оцінка стану здоров'я людини і можливого числа жертв;
- 2) оцінка стану біоти за біологічними інтегральними показниками;
- 3) оцінка впливу забруднюючих речовин на людину і навколишнє середовище.

Проектувальники, економісти та соціологи разом оцінюють ризик природних небезпек і уразливості середовища та складають **карти ризику** – *потенційна здатність ландшафту території до самовідновлення після антропогенного чи стихійного лиха*. Основою для їх побудови має бути аналіз спільного вияву в просторі та часі екзо- чи ендегенних катастрофічних процесів і картографування окремих видів небезпек. При цьому враховують природні та антропогенні чинники ризику відносно стійкості територій, геологічні й екологічні карти.

Основні напрямки в оцінюванні ризику:

➤ **інженерний напрямок** – це розрахунок ймовірностей аварій (збір статистичних даних про аварії та пов'язані з ними викиди токсичних речовин у навколишнє середовище);

➤ **модельний напрямок** включає розробку математичної моделі процесів, які призводять до небажаних наслідків для людини та довкілля при використанні шкідливих хімічних речовин і сполук;

➤ **експертний напрямок** забезпечує ймовірне оцінювання наслідків подій, пов'язаних з аналізом ризику, коли недостатньо статистичних даних або не зовсім зрозумілі деякі принципові залежності за результатами інженерного та модельного підходів для оцінювання ризику.

➤ **соціологічний напрямок** дає змогу визначити ступінь ризику для окремих груп населення.

Основними джерелами отримання інформації для оцінки ризику є:

➤ **документація:**

❖ **внутрішня** (фінансова і управлінська звітність, господарські договори, розпорядчі документи, технічна документація)

❖ **зовнішня** (законодавчі акти, публікації в періодичних виданнях, звіти страхових компаній, документи спеціалізованих фірм, що займаються збором підприємницької інформації як товару);

➤ **результати, отримані шляхом спостереження;**

➤ **дані про зовнішні і внутрішні взаємозв'язки підприємства.**

Усі складові, які впливають на ріст ступеня ризику, розділяються на групи:

1) **об'єктивні**, до яких відносять передумови, що не залежать безпосередньо від характеристик проекту (наприклад, це зміни політичних, економічних, соціальних і екологічних станів);

2) **суб'єктивні** передумови, що безпосередньо характеризують сам проект (технічне оснащення, кваліфікацію виконавців, організацію виробництва і т.д.).

Оцінка екологічного ризику включає:

➤ вивчення сценаріїв можливих аварій і їх наслідків для довкілля та здоров'я населення;

➤ аналіз запобіжних заходів попередження й обмеження наслідків аварій;

➤ порядок розрахунку збитку, завданого діяльністю об'єкта екологічної експертизи;

➤ деталізацію засобів зменшення цього збитку;

➤ оцінку впливу на навколишнє природне середовище залишкового забруднення;

➤ систему інформування наглядових організацій і громадян про можливу аварію.

Механізм попередження кризових ситуацій розглядають як своєрідний компроміс між можливостями сучасних технологій, потребами суспільства та стійкістю природних систем, який спрямований забезпечити збереження у регіоні геоекологічної динамічної рівноваги за оптимального рівня еколого-економічного стану.

Такий механізм забезпечується наступними компонентами:

- нормативно-правове регулювання взаємовідносин суспільства і природи;
- органи контролю та система санітарно-гігієнічних та екологічних норм і штрафні санкції;
- систему екологічної інфраструктури (санітарно-захисні зони);
- систему екологічного моніторингу.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняттю *Оцінка впливу на навколишнє середовище?*
2. *Яка структура ОВНС? Її розділи.*
3. *У якому порядку та послідовності здійснюють розробку матеріалів ОВНС?*
4. *Які джерела використовують для отримання інформації для оцінки ризику?*
5. *Поясніть різницю між повною та обмеженою формами оцінки впливу на навколишнє середовище господарських об'єктів.*
6. *У чому полягає механізм попередження кризових ситуацій та якими складовими він забезпечується?*

ТЕМА 6. КОМПЛЕКСНА ДЕРЖАВНА ЕКСПЕРТИЗА

Ключові слова: інвестиційні програми, проекти будівництва, комплексна державна експертиза, Укрінвестекспертиза, порядок проведення, виконавці, державна інвестиційна експертиза, державна санітарно-гігієнічна експертиза, державна експертиза з охорони праці, державну експертизу з пожежної безпеки, державну експертизу з енергозбереження та енерготехнологічної, державна експертиза з протиаварійного захисту.

Обов'язковій комплексній державній експертизі підлягають інвестиційні програми і проекти будівництва (за винятком робочої документації) незалежно від джерел фінансування.

Об'єкти комплексної державної експертизи:

1. Проекти будівництва, до яких належать:

- **передпроектна документація** (техніко-економічні обґрунтування інвестицій, техніко-економічні розрахунки інвестицій, ескізні проекти);
- **проектно-кошторисна документація** (проекти, робочі проекти, робоча документація) для нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту будинків, споруд та інших об'єктів розширення і технічного переоснащення, а також при впровадженні нової техніки та технології підприємств.

Робоча документація підлягає комплексній державній експертизі у частині, що не відповідає раніше затвердженим проектним рішенням. Тобто, якщо під час її розроблення вносилися зміни до затверджених проектних рішень, щодо яких законодавством передбачено проведення комплексної державної експертизи. У разі потреби за висновком комплексної державної експертизи проектно-кошторисна документація підлягає перезатвердженню.

Проекти будівництва, що фінансуються:

➤ із залученням коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також коштів підприємств, установ та організацій державної власності і затверджуються, відповідно, Кабінетом Міністрів України за поданням міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, обласних та Київської міської державної адміністрації;

➤ особливо важливі об'єкти, питання будівництва яких вирішується Кабінетом Міністрів України, та по об'єктах, що споруджуються із залученням іноземних кредитів під гарантію Кабінету Міністрів України;

➤ підприємства, установи та організації державної власності;

➤ проекти будівництва, що реалізуються за рахунок інших джерел фінансування, затверджуються у порядку, який визначається інвесторами.

2. Інвестиційні програми:

➤ *загальнодержавні інвестиційні програми*, що фінансуються із залученням коштів державного бюджету затверджуються Кабінетом Міністрів України (крім програм, затверджуваних Верховною Радою України);

➤ *міждержавні інвестиційні програми* затверджуються у порядку, що визначаються відповідними міжнародними договорами;

➤ *галузеві інвестиційні програми*, які затверджуються відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади;

➤ *регіональні та місцеві інвестиційні програми*, що фінансуються із залученням коштів місцевих бюджетів, затверджуються відповідно Верховною Радою і місцевими радами.

Інвестиційні програми, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, погоджуються з Мінекономіки.

Комплексна державна експертиза включає:

• *Державну інвестиційну експертизу*, в якій досліджуються і дається заключення щодо питання надійності, міцності та потрібної довговічності будинків і споруд, архітектурних вимог інвестиційних програм та проектів будівництва;

- **Державну санітарно-гігієнічну експертизу** інвестиційних програм і проектів будівництва, що полягає у комплексному вивченні об'єктів експертизи та пов'язаних з ними небезпечних факторів на відповідність вимогам санітарних норм, оцінці їх можливого негативного впливу на здоров'я населення шляхом досліджень, у ході яких встановлюються критерії безпеки та умови використання об'єктів експертизи;

- **Державну екологічну експертизу** інвестиційних програм та проектів будівництва, що становлять підвищену екологічну небезпеку, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- **Державну експертизу з пожежної безпеки** у частині проектно-кошторисної документації. Її основним завданням є виявлення відхилень від вимог діючих нормативних актів та визначення достатності і якості проектних рішень щодо забезпечення пожежної безпеки;

- **Державну експертизу з охорони праці** у частині проектів будівництва об'єктів виробничого призначення, основною метою якої є визначення достатності і якості проектних рішень щодо забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці;

- **Державну експертизу з енергозбереження та енерготехнологічної** щодо інвестиційних програм, що стосується частини проектно-кошторисної документації з річним споживанням паливо-енергетичних ресурсів у 1 тисячу тонн умовного палива;

- **Державну експертизу з протиаварійного захисту** у частині проектів будівництва потенційно небезпечних об'єктів виробничого призначення.

Державній експертизі щодо ядерної та радіаційної безпеки додатково підлягають інвестиційні програми та проекти будівництва об'єктів, які потенційно можуть становити ядерну й радіаційну небезпеку.

Спеціалізованою державною організацією, що є відповідальним виконавцем проведення комплексної державної експертизи інвестиційних

програм і проектів будівництва визначено галузеві (міжгалузеві) та місцеві (обласні) служби **Української державної інвестиційної експертизи (Укрінвестекспертизи)**. В областях служба Укрінвестекспертизи є юридичною особою та підпорядкована обласній державній адміністрації.

Служба Укрінвестекспертизи відповідно до чинного законодавства повинна залучати для виконання державної експертизи за окремими напрямками наступні Міністерства:

- Міністерство екології та природних ресурсів України;
- Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство праці та соціальної політики України;
- Державний комітетом України з енергозбереження.

Також, за необхідності, для проведення комплексної державної експертизи проектів будівництва можуть залучатися спеціалісти установ та організацій незалежно від форм власності, які мають відповідний науковий та фаховий рівень.

Перелічені Міністерства та уповноважені юридичні особи залучають на договірних засадах для забезпечення всієї процедури проходження комплексної державної експертизи щодо санітарного і епідемічного благополуччя населення, екології, охорони праці, енергозбереження та пожежної безпеки.

Порядок проведення комплексної державної експертизи.

Замовником інвестиційної програми або проекту будівництва (інвестором) укладає договір на виконання комплексної державної експертизи зі службою Укрінвестекспертизи. Після цього замовник подає до служби Укрінвестекспертизи документацію у повному обсязі у двох примірниках, яка в триденний термін передається уповноваженим юридичним особам для її розгляду і виконання окремих видів експертиз. Термін виконання окремих видів державних експертиз складає **30 календарних днів**. Загальний термін проведення комплексної державної експертизи **не повинен перевищувати 45-ти календарних днів**, але в окремих

випадках може бути продовжений до *120-ти календарних днів*, що пов'язано зі складністю екологічних та інших проблем.

Кожний із виконавців окремих експертиз комплексної екологічної експертизи надсилає службі Укрінвестекспертизи свої висновки та пропозиції до комплексного висновку, які скріплюється підписом керівника і печаткою уповноваженої юридичної особи. Крім того, вони несуть відповідальність в установленому законодавством порядку за не виявлення під час її проведення порушень державних стандартів, норм і правил.

Вартість проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм визначається у розмірі до 10 % від вартості їх розроблення, а проектів будівництва обчислюється на підставі нормативів, затверджених Кабінетом Міністрів України за поданням Держбуду. Вартість складових частин комплексної державної експертизи визначається службами Укрінвестекспертизи разом з виконавцями інших видів державної експертизи з урахуванням специфіки будови.

Затвердження та відкриття фінансування на інвестиційні програми і проекти будівництва здійснюється за наявності позитивного висновку комплексної державної експертизи.

Контрольні запитання:

- 1. Перерахуйте об'єкти комплексної державної експертизи.*
- 2. Які експертизи включає комплексна державна експертиза?*
- 3. Яка Спеціалізована державна організація є відповідальним виконавцем проведення комплексної державної експертизи?*
- 4. Опишіть порядок проведення комплексної державної експертизи.*
- 5. Які граничні строки проведення комплексної державної експертизи та порядок подання матеріалів і підготовки висновків?*
- 6. Перерахуйте Міністерства, які необхідно залучати для виконання державної експертизи за окремими напрямками.*

ТЕМА 7. ЗОНА НАДЗВИЧАЙНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Ключові слова: надзвичайна екологічна ситуація, негативні зміни в навколишньому природному середовищі, надзвичайна ситуація, катастрофа, аварія, небезпечна подія, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, зона надзвичайної екологічної ситуації, надзвичайний стан, критична екологічна ситуація.

Надзвичайна екологічна ситуація – *надзвичайна ситуація, при якій на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави.*

Надзвичайна ситуація — обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення і спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела або може призвести до:

- виникнення загрози життю або здоров'ю населення;
- великої кількості загиблих та постраждалих;
- завдання значних матеріальних збитків;
- до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті;
- неможливості провадження на ній господарської діяльності.

Надзвичайні ситуації класифікують:

- за характером походження;
- ступенем поширення,
- розміром людських втрат;
- матеріальних збитків.

Негативні зміни в навколишньому природному середовищі – це втрата, виснаження чи знищення окремих природних комплексів і ресурсів внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи та інших факторів, що обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини й провадження господарської діяльності в цих умовах.

Класифікація зон надзвичайних екологічних ситуацій:

- надзвичайні екологічні ситуації техногенного характеру (транспортні, виробничі аварії, пожежі тощо);
- надзвичайні екологічні ситуації природного характеру (дія природних стихійних сил – землетруси, повені);
- надзвичайні екологічні ситуації соціально-політичного характеру (терористичні акти);
- надзвичайні екологічні ситуації військового характеру;

У науковій літературі представлені й **інші класифікації надзвичайних екологічних ситуацій**, а саме:

1) залежно від ступеня небезпеки і складності екологічної ситуації та їх наслідків:

- **критична надзвичайна екологічна ситуація** (хронічно підвищений рівень забруднення довкілля, стійке підвищене антропогенне навантаження на середовище, загроза дефіциту прісної води, підвищений рівень захворюваності населення тощо);
- **гостро критична** (розвиток стійких процесів руйнування екосистем, багатократне підвищене рівня забруднення компонентів довкілля, досягнення критичного рівня захворюваності населення, ріст смертності тощо);
- **кризова** (початок процесу руйнування екосистеми, глобальне забруднення навколишнього природного середовища, дефіцит прісної води, різке збільшення захворюваності й смертності та інше);

➤ **катастрофічна** (повне руйнування екосистем, глобальне стійке забруднення довкілля, відсутність питної води, загибель лісів, рослинного і тваринного світу, високий рівень смертності та захворюваності населення);

2) за наслідками:

- **незворотні;**
- **тривалі;**
- **тимчасові;**
- **суттєві.**

Масштаби наслідків надзвичайних екологічних ситуацій визначаються на основі експертної оцінки, прогнозу чи результатів модельних експериментів, проведених кваліфікованими експертами.

Окрему місцевість, на якій виникла надзвичайна екологічна ситуація називають **зоною надзвичайної екологічної ситуації**.

Закони України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 2000 р.

- визначає порядок встановлення правого регулювання відносин, що виникають під час здійснення надзвичайних заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей і нормалізацію екологічного стану на території зони надзвичайної екологічної ситуації;

- організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення режиму зони надзвичайної екологічної ситуації, у тому числі відповідного режиму використання, охорони та відтворення природних ресурсів;

- визначення порядку відшкодування шкоди та ліквідації наслідків надзвичайної екологічної ситуації.

Підстави для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації:

➤ значне перевищення гранично допустимих норм показників якості навколишнього природного середовища, визначених законодавством;

➤ виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди юридичним, фізичним особам чи

навколишньому природному середовищу внаслідок надмірного його забруднення, руйнівного впливу стихійних сил природи чи інших факторів;

➤ негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі на значній території, які неможливо усунути без застосування надзвичайних заходів з боку держави;

➤ негативні зміни, які суттєво обмежують або виключають можливість проживання населення і провадження господарської діяльності на відповідній території;

➤ значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі.

Місцевість оголошується зоною надзвичайної екологічної ситуації Президентом України за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України або за поданням Кабінету Міністрів України.

Підставою для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації є пропозиції центрального органу виконавчої влади, обласних та міської (Київської) державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування або за власною ініціативою.

Окрема місцевість оголошується зоною надзвичайної екологічної ситуації президентським указом і **затверджується Верховною Радою України упродовж двох днів**. В указі обґрунтовуються причини, обставини, межі території, на якій оголошується зона надзвичайної екологічної ситуації, визначаються необхідні заходи, що здійснюватимуться для її подолання тощо. Він негайно доводиться до відома населення через засоби масової інформації та систему оповіщення цивільної оборони.

На території оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації тимчасово запроваджуватися особливий правовий режим для попередження людських і матеріальних втрат, відвернення загрози життю та здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації. Державою або органами місцевого самоврядування додатково виділяються фінансові та інші матеріальні ресурси, спрямовані на нормалізацію екологічного стану і

відшкодування нанесених збитків, також запроваджується спеціальний режим поставок продукції для державних потреб й реалізація державних цільових програм громадських робіт.

Дострокове припинення режиму зони надзвичайної екологічної ситуації можливе у разі усунення обставин, що стали причиною оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації, за виконання заходів, які необхідно було здійснити для нормалізації екологічного стану. Процедура здійснюється Президентом України за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України або за поданням Кабінету Міністрів України.

В зоні надзвичайної екологічної ситуації здійснюють наступні заходи: виділення коштів з державного та місцевих бюджетів, резервного фонду Кабінету Міністрів України чи інших джерел, не заборонених законом. За недостатністю цих коштів Кабінет Міністрів України розробляє і вносить законопроект про зміни до Державного бюджету України, який подається Президенту України та до Верховної Ради України як невідкладний для позачергового розгляду. Органи місцевого самоврядування виділяють фінансові та інші матеріальні ресурси. В межах виділених коштів на поставку продукції для державних потреб Кабінет Міністрів України розміщує відповідне державне замовлення на виконання державних цільових програм громадських робіт, а органи місцевого самоврядування – для місцевих потреб.

Для виконання невідкладних аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт у зоні надзвичайної екологічної ситуації можуть, у разі необхідності, залучати на добровільній основі працездатне населення, транспортні засоби громадян за умови обов'язкового забезпечення безпеки праці, крім неповнолітніх та вагітних жінок. Президент України може прийняти рішення про залучення до виконання термінових робіт в цій зоні військових частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до закону України військових формувань.

Порядок в зоні надзвичайної екологічної ситуації забезпечується силами та засобами підрозділів Міністерства внутрішніх справ України і Служби безпеки України.

Залежно від складності ситуації може бути введено правовий режим *надзвичайного стану* в порядку, встановленому Законом України "Про правовий режим надзвичайного стану". Надзвичайний стан класифікують наступним чином:

- **катастрофа** — велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків;

- **аварія** — небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин чи інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище;

- **небезпечна подія** — подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків;

- **стихійне лихо** — природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків;

- **епідемія** — масове поширення інфекційної хвороби серед населення відповідної території за короткий проміжок часу;

- **епізоотія** — поширення заразної хвороби тварин за короткий проміжок часу, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території;

- **епіфітотія** — поширення на території однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць заразної хвороби рослин, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території.

Залежно від характеру походження надзвичайні ситуації поділяють на:

- техногенного характеру;
- природного характеру;
- соціальні;
- воєнні.

Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні надзвичайних ситуацій: державний, регіональний, місцевий, об'єктовий.

В зоні надзвичайного стану здійснюють наступні заходи:

- встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду;
- обмеження руху транспортних засобів та проведення їх огляду з метою необхідної їх обробки, тимчасової затримки за виявлення ймовірного небезпечного їх впливу на життя і здоров'я людей або загрози погіршення екологічної ситуації;
- посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення;
- встановлення обмежень чи заборони на проведення масових заходів, у тому числі у разі загострення епідеміологічної обстановки;
- встановлення карантину та здійснення інших обов'язкових санітарно-протиепідемічних заходів;
- проведення необхідних робіт по наданню допомоги тваринам у разі їх захворювання, загрози їх загибелі;
- відселення людей з місць, небезпечних для їх проживання, з обов'язковим наданням їм жилих приміщень для постійного або тимчасового проживання;

- встановлення тимчасової заборони на будівництво нових і розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких не пов'язана з ліквідацією надзвичайної екологічної ситуації або із забезпеченням життєдіяльності населення;
- запровадження особливого порядку розподілення продуктів харчування і предметів першої необхідності серед населення;
- проведення мобілізації ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, зміна режиму їх роботи і профілю виробничої діяльності в межах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт;
- примусове відчуження об'єктів права приватної власності з обов'язковим наступним повним відшкодуванням їх вартості;
- виконання комплексу робіт щодо нормалізації екологічного стану на території зони надзвичайної екологічної ситуації.

Для визначення ступеня впливу небезпечних факторів, що спричинили виникнення і призвели до надзвичайної екологічної ситуації, а також короткострокового та довгострокового прогнозування негативних змін навколишнього природного середовища в зоні надзвичайної екологічної ситуації. На прилеглих до неї територіях також проводяться спеціальні спостереження, які включають збір, обробку, збереження та аналіз інформації про негативні зміни. Можуть встановлюватися обмеження на здійснення певних видів діяльності шляхом тимчасової заборони в зоні надзвичайної екологічної ситуації, до яких відносять:

- будівництво та функціонування об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку;
- застосування особливо небезпечних речовин (хімічних, радіоактивних, токсичних, вибухових, окислювальних, горючих, біологічних агентів тощо), засобів захисту рослин в господарській та іншій діяльності, які можуть погіршувати екологічну ситуацію в цій зоні;
- функціонування санаторно-курортних закладів;

➤ провадження будь-якої іншої діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку для людей, рослинного, тваринного світу та інших природних об'єктів.

Кризова екологічна ситуація – ситуація, яка виникає в екологічних системах і є наслідком стихійних природних явищ (землетрус, виверження вулкану, повінь, буревій та ін.) або антропогенних впливів.

Розрізняють такі види кризових екологічних ситуацій:

- критична екологічна ситуація (30-ти кілометрова зона ЧАЕС);
- складна екологічна ситуація (міста Київ, Кривий Ріг, Нікополь та ін., яким притаманний високий рівень індустріалізації, висока щільність населення, інтенсивність транспортного потоку, забрудненість природного середовища);
- перехідні екологічні ситуації (Харківщина, Кіровоградщина та інші райони зі ступенем забруднення 50-60 % і виснаженими природними ресурсами);
- прості екологічні ситуації (Полісся, Карпати, ступінь забруднення яких сягає 20-40 %, а природні ресурси вважають напіввиснаженими);
- зона екологічної катастрофи – це територія, де зміни в навколишньому середовищі стійкі та необоротні, що унеможливорює проживання на них населення та ведення господарської діяльності);
- зони підвищеної небезпеки, де існує загроза здоров'ю людини, збереження природних об'єктів та обмежено ведення господарської діяльності.

Основними екологічними та санітарно-епідеміологічними проблемами при виникненні катастроф і стихійних лих є :

- забруднення оточуючого середовища (ґрунту, повітря та водних джерел) хімічними, радіоактивними та іншими речовинами, залежно від виду катастрофи;
- забезпечення населення доброякісною питною водою;
- забезпечення населення продуктами харчування (зберігання, приготування і роздача);
- утилізація харчових та побутових відходів;

- організація тимчасових туалетів і каналізації;
- можливе накоплення трупів людей і тварин, що може призвести до спалаху інфекційних хвороб та їх поширенню на постраждалій території.

В місті надзвичайна ситуація в результаті природної катастрофи (землетрус, повінь), супроводжується техногенним забрудненням середовища.

Результатом катастрофи можуть бути :

- проникнення і поширення інфекційних та паразитарних хвороб серед постраждалого населення;
- забруднення середовища проживання людей хімічними речовинами, зокрема, ртуттю;
- соціальний та економічний збиток, пов'язаний з руйнуванням житла та інших інфраструктур населеного пункту;
- можливий дефіцит вакцин, лабораторно-діагностичних і медичних матеріалів та дезінфікуючих засобів.

Регіональні органи в даному випадку навряд чи в змозі повністю справитися з цими проблемами через відсутність спеціально підготовленого персоналу, а також необхідного обладнання.

Водним шляхом можуть поширюватися такі хвороби як холера, черевний тиф, паразитарні патології, менінгіт, інфекційний гепатит (хвороба Боткіна), поліомієліт, дизентерія і ряд зоонозних хвороб. Для водних спалахів характерно одночасне зараження великої кількості людей.

Хімічні аварії характеризуються:

- 1) раптовим забрудненням довкілля;
- 2) масовістю ураження населення;
- 3) великою кількістю тяжких уражень.

Фактори, які впливають на можливість втрати серед населення :

- 1) висока щільність населення – більше 9 осіб на 1 км;
- 2) клас токсичності промислової отрути;

- 3) несприятливі метеорологічні умови;
- 4) несвоєчасність оповіщення населення;
- 5) недостатній рівень підготовки медичного та технічного персоналу.

Негативний вплив відходів виробництва на здоров'я населення залежить від складу та концентрації речовин, які входять до їх складу:

- 1) вони можуть забруднювати ґрунт та водостоки;
- 2) бути середовищем для розмноження мікроорганізмів, в тому числі патогенних;
- 3) субстратом для масового розмноження комах і гризунів;
- 4) джерелом поширення неприємних запахів;
- 5) можуть спричинювати отруєння населення.

В польових умовах сумісними зусиллями екологів, медичного персоналу та службою надзвичайних ситуацій організують та здійснюють системний контроль за якістю харчування (санітарна експертиза), умовами зберігання і транспортування харчових продуктів, санітарним станом харчових об'єктів, станом здоров'я та особистою гігієною персоналу служби харчування. Підозрілі харчові продукти підлягають вилученню. Забезпечення контролю за якістю їжі для оцінки її готовності, зовнішнього вигляду і смаку. Виконуються основні вимоги з профілактики харчових токсикоінфекцій та бактеріальних токсикозів.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняттю надзвичайної екологічної ситуації.
2. Поясніть, що називають зоною надзвичайної екологічної ситуації та як їх класифікують.
3. Поняття про кризову екологічну ситуацію та її види.
4. За які кошти і які заходи здійснюють в зоні надзвичайної екологічної ситуації?
5. Що таке екологічний стан та як його класифікують?
6. Які заходи здійснюють в зоні надзвичайного стану?

7. Як і ким забезпечується порядок в зоні надзвичайної екологічної ситуації?

8. Що може бути підставою для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації?

9. Які види кризових екологічних ситуацій на території України та інших країн можуть слугувати прикладом?

10. Які заходи здійснюють в зоні надзвичайного стану ?

Ситуаційне завдання. В місті П. з кількістю населення 100 000 людей, знаходиться комбінат по виробництву медичного обладнання (термометри і манометри), а також склади для зберігання хлорного вапна (близько 50 тис. тон). Основним джерелом водопостачання міста є річка, яка протікає поблизу промислової зони.

Під час весняного паводку, причиною якого стали потужні дощі та ураган, відбулося затоплення значної частини міста, що призвело до руйнування частини комбінату, міських складів та каналізації. В результаті надходження стічних вод в річку, без їх попередньої обробки, створило додаткову екологічну загрозу для здоров'я місцевого населення.

В результаті затоплення значної частини місцевості постраждали більше ніж 5 тис. осіб. Органами охорони здоров'я зареєстровано більше 50 випадків кишкових інфекційних захворювань.

Дайте екологічну і санітарно-епідемічну оцінку ситуації, яка виникла в місті П.

ТЕМА 8. СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА

Ключові слова: стратегічна екологічна оцінка, об'єкти, цілі та завдання СЕО, принципи СЕО, розроблення стратегій, планів і програм, переваги СЕО, процедура проведення СЕО, розроблення стратегій, планів і програм (СПП).

Екологічна оцінка – це процес систематичного аналізу та оцінки екологічних наслідків запланованої діяльності, консультацій з зацікавленими сторонами, а також врахування результатів у плануванні, проектуванні та схваленні провадженні такої діяльності.

Екологічна оцінка у своєму розвитку пройшла 4 етапи розвитку:

➤ **початковий**, який характеризувався розробкою і введенням основних принципів, аналітичних методів, організаційних заходів проведення екологічної оцінки та припадає на початок 70-х років ХХ ст.;

➤ **накопичувальний** – відзначається удосконаленням механізму управління екологічною оцінкою, оптимізацією методичної бази, поступовим залученням до процесу соціальних та інших чинників, таких як здоров'я людини, екологічні ризики тощо. Цей період тривав до початку 80-х років і забезпечував формування громадської активності у цих питаннях;

➤ **переорієнтація процесу** забезпечувалася підвищенням уваги до кумулятивного впливу екологічних чинників різного походження, введенням моніторингу, аудиту, а також інтеграцією екологічної оцінки проектного рівня у розроблення стратегій, планів, програм і регулювання ними (кінець 80-х років);

➤ **наближення до моделі збалансованого розвитку**, яке базується на розробленні нових вимог до екологічної оцінки, формуванні методологічних засад, проведенні інтегрованої оцінки та стратегічної екологічної оцінки.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це систематичний процес виявлення екологічних чинників та можливих екологічних наслідків пропонованих стратегій, планів і програм (СПП) і їх врахування під час прийняття рішень.

Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище встановлено обов'язкове застосування стратегічної екологічної оцінки для усіх країн-членів Європейського Союзу з метою забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння збалансованому розвитку. У 2003 р. на Міжнародній конференції «Довкілля для Європи» у м. Києві Протокол про СЕО був відкритий для підписання, а набув чинності у 2010 р.

Метою протоколу є:

- врахування екологічних міркувань щодо високого рівня захисту довкілля у процесі розробки планів і програм для здоров'я населення;
- сприяння розгляду екологічних питань у процесі розроблення політики та законодавства, що становлять загрозу для здоров'я населення;
- встановлення прозорих і ефективних процедур проведення СЕО;
- забезпечення участі громадськості у СЕО;
- інтеграція заходів і документів, які розробляються для збалансованого розвитку у аспекті екологічних питань, які викликають занепокоєння щодо здоров'я населення.

Об'єкти стратегічної екологічної оцінки:

- ініціативи стратегічного характеру (законодавчі і нормативні акти, міжнародні угоди, проекти стратегій та планів);
- плани і програми, які розробляються для сільського, лісового, водного, рибного господарств, енергетики, промисловості, в тому числі транспортної, гірничодобувної;
- плани і програми регіонального розвитку;
- управління відходами;

- телекомунікації;
- туризм;
- планування і розвиток міських та сільських районів або землекористування;

- загальнодержавні та державні цільові програми;
- умови для погодження в майбутньому проектів.

Проводити СЕО має компетентний орган, відповідальний за підготовку плану чи програми. Він готує екологічний звіт, який узгоджується з природними органами в процесі консультацій. У ньому враховано здобуті знання та чинні методи оцінки, альтернативні плани і програми та їх оцінка.

Складовою частиною СЕО є розроблення **проекту стратегій, планів і програм (СПП)**.

Цілі і завдання СЕО:

1. Врахування екологічних пріоритетів та пріоритетів збалансованого розвитку в процесі розроблення СПП. Пріоритети розвитку визначаються шляхом аналізу:

- *внутрішніх чинників*: якість довкілля та тенденції її зміни, наявність ресурсів і умов тощо;
- *зовнішніх чинників*: нормативно-правова база, якість людських ресурсів, цілі розвитку місцевого та регіонального розвитку.

Компонентом стратегічних документів не повинні бути економічні пріоритети, які призводитимуть до погіршення якості довкілля, виснаження природних ресурсів, погіршення соціальних показників, тобто суперечити принципам збалансованого розвитку.

2. Збирання і аналіз інформації, необхідної для прийняття виважених рішень. Демографічні показники, тенденція зміни стану населення, оцінка трудових, інтелектуальних, природних та інших ресурсів, природні умови – всі ці показники необхідно зібрати, впорядкувати і

проаналізувати, із максимальним залученням громадськості для прийняття обґрунтованих рішень та ефективного їх впровадження.

3. Оцінка ймовірних впливів на стан довкілля й здоров'я людини, стратегічних варіантів і запропонованих заходів з метою мінімізації та нейтралізації ймовірних негативних впливів планової діяльності на стан довкілля і здоров'я людини.

4. Визначення умови для екологічно виваженої реалізації стратегічних рішень. Ухвалення рішення і його виконання з врахуванням оптимізованих пріоритетних варіантів економічних, соціальних та екологічних принципів.

Принципи СЕО:

➤ **Превентивність**, тобто попереджувальний характер стратегічної екологічної оцінки, можна забезпечити на початкових етапах процесу планування ініціативи, в тому числі за рахунок прийняття рішень щодо реалізації СПП на основі СЕО.

➤ **Незалежність** забезпечується самою процедурою проведення СЕО, коли його проводять фахівці, що не мають економічної зацікавленості та прямого зв'язку з розробниками СЕО.

➤ **Інтегрований підхід**, в основу якого покладено взаємозв'язок природного та соціального середовища регіону і вплив на них різноманітних чинників та наслідків, що безпосередньо залежать від процесу впровадження СПП.

➤ **Участь зацікавлених сторін** забезпечується прозорою процедурою проведення СЕО, зрозумілою усім її учасникам і доступом до основних документів.

➤ **Ярусність** передбачає лабільність механізмів управління і вирішення проблеми (повністю чи частково) до відділів, які забезпечені професіоналами відповідного профілю, водночас, формуючи основу для взаємного погодження стратегічних ініціатив різного рівня.

➤ **Сумарність завдань і методів проведення СЕО.** Вибір конкретних методів для проведення СЕО визначається масштабом оцінювання, наявними ресурсами, досвідом та рівнем технічної підготовленості учасників процесу.

Безпосередніми вигодами від проведення СЕО є:

- забезпечення високого рівня захисту довкілля;
- сприяння поліпшенню якості розроблення СПП;
- підвищення ефективності прийняття рішень;
- допомога у виявленні нових можливостей розвитку;
- дає можливість уникнути помилок, виправлення яких потребує значних затрат;
- сприяє вдосконаленню системи управління та партнерства влади і громадян;
- сприяє транскордонній співпраці.

За досвідом європейців впровадження СЕО в регіональне і місцеве планування землекористування збільшило витрати на його проведення на 5-10 %, які пов'язані переважно з деталізацією опрацювання альтернатив та їх оцінки, тобто з реалізацією СПП.

Процедура проведення СЕО.

1. Розробка СПП.

- a. сфера охоплення процесу розроблення СПП;
- b. вихідні дані;
- c. розроблення і порівняльний аналіз альтернатив СПП;
- d. підготовка документації;
- e. проведення консультацій;
- f. винесення проекту СПП на розгляд і прийняття рішення.

2. Процес проведення СЕО.

- a. скринінг (оцінка необхідності проведення СЕО);
- b. скоупінг (визначення сфери охоплення СЕО);
- c. підготовка звіту про СЕО;

- d. консультації з органами влади;
- e. участь громадськості;
- f. транскордонні консультації;
- g. прийняття рішення;
- h. екологічний моніторинг реалізації СПП.

3. Взаємозв'язок між СЕО та СПП. Процеси розроблення СПП часто можуть змінюватися у процесі виконання процедури: одні завдання вилучаються, інші – додаються. Найкращі результати досягаються при паралельному виконанні СЕО з процесом формування СПП.

4. Учасники процесу СЕО. У більшості випадків відповідальними за проведення СЕО є органи влади чи структури, відповідальні за проведення СЕО, хоча теоретично ними можуть бути інші зацікавлені сторони: природоохоронні органи, незалежні консультанти, громадські організації та ін.

В Україні учасниками СЕО та процесу прийняття планів і програм є:

- місцеві державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування;
- громадяни;
- громадські організації та об'єднання, асоціації й благодійні організації;
- місцеві органи державної влади, які наділені повноваженнями у сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів;
- місцеві органи державної влади у сфері охорони здоров'я і санітарно-епідеміологічного благополуччя населення;
- наукові установи та організації.

5. Способи проведення СЕО. Вирізняють *постпроектну СЕО* (коли оцінюється уже готовий проект СПП) та СЕО, *інтегрована* в процес розроблення СПП.

На сьогодні в Україні є передумови для імплементації процесу СЕО. Конференційною радою Канади та Федерацією канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади була розроблена методологія,

апробована до законодавчих вимог і практики планування регіонального розвитку в Україні на прикладі стратегічної екологічної оцінки для стратегії регіонального розвитку Дніпропетровської області. Проект стартував у 2013 р і має бути реалізований до 2020 року.

Приклад підготовки СЕО наведено у *додатку Д* «СЕ Плану для вітрової енергетики Кастилії і Леону (Іспанія)», де описується застосування процедури СЕО на регіональному рівні в автономній спільноті Кастилія і Леон в Іспанії, до складу якої входять дев'ять провінцій.

Контрольні запитання:

- 1. Дайте визначення СЕО.*
- 2. Місце і роль СЕО в системі екологічної оцінки планової діяльності.*
- 3. Якими нормативними документами регулюється проведення СЕО?*
- 4. У чому полягає сутність СЕО, її цілі і завдання?*
- 5. Які вигоди, переваги і недоліки від проведення СЕО?*
- 6. Назвіть основні етапи СЕО стратегій, планів і програм.*
- 7. Поясніть процедуру проведення СЕО.*
- 8. Учасники проведення СЕО та СПП.*

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ

№1. Підприємець звертається до Вас з проханням про консультацію щодо будівництва та введення в експлуатацію автозаправної станції. Дайте компетентну консультацію опираючись на Закони України. Поетапно опишіть дії підприємця.

№2. Висновок державної екологічної експертизи на продукцію харчування тваринного походження, яку Ви як підприємець почали виробляти отримав негативну оцінку. Опишіть Ваші дії. Аргументуйте.

№3. Ви є мешканцем населеного пункту, на території якого розпочато будівництво тваринного комплексу. Громадяни селища занепокоєні тим, що громадських слухань по даному питанню не проводилось і про екологічні наслідки реалізації проекту нічого невідомо. Вас, як спеціаліста-еколога включили до складу комісії з проведення громадської екологічної експертизи. Ваші дії. Аргументуйте.

№4. Центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів створена спеціальна комісія для оцінки об'єкту екологічної експертизи. Вас, як фахівця-практика включено до складу такої комісії. В процесі роботи виявилось, що матеріально-технічна база, наявна у Вашому розпорядженні не дозволяє здійснити дослідження, які б підтверджували об'єктивну, всебічну і комплексну оцінку об'єкту експертизи. Ваші дії. Аргументуйте.

№5. Ви є керівником підприємства по переробці деревини. Плануєте технічне переоснащення окремих цехів підприємства. Якими законами Ви повинні керуватися в процесі планування та реалізації таких робіт. Поетапно опишіть Ваші дії. Аргументуйте.

№6. Ви працюєте екологом на підприємстві, яке виробляє стимулятори росту рослин. В результаті економічної кризи підприємство збанкрутувало і роботу його було призупинено. Через 3 роки було прийнято рішення про ліквідацію підприємства. Як це зробити, не порушуючи Закони України та не спричинивши шкоди довкіллю. Ваші дії. Аргументуйте.

№7. Із бюджету Львівської області виділено кошти на будівництво нового аеропорту. Керуючись законами України, поетапно опишіть Ваші дії, як відповідального за вчасне будівництво і введення в експлуатацію об'єкту.

№8. Громадянам населено пункту стало відомо, що в результаті роботи цукрового заводу, що функціонує поблизу здійснюються викиди шкідливих речовин у річку. Ваші дії.

№9. Висновок державної екологічної експертизи щодо певного об'єкту був позитивний. Громадські організації провели власну екологічну експертизу, результати якої виявили шкідливий вплив продукції підприємства на довкілля. Опишіть можливі дії кожної із сторін. Аргументуйте.

№10. Ви мешкаєте у населеному пункті поблизу Бортницької станції аерації. Застаріле обладнання підприємства не дозволяє у повному обсязі проводити знезараження стічних вод. Вас, як громадянина України та мешканця поселення, що знаходься близько до проблемної, з екологічної точки зору, території дана ситуація не задовольняє. Поетапно опишіть Ваші дії. Аргументуйте.

№11. У селищі де Ви мешкаєте планується будівництво готельного комплексу. В проекті не передбачено будівництво очисних споруд. На громадському обговорені проекту мешканці селища підняли це питання для обговорення. Було з'ясовано, що планується приєднуватись до селищної

каналізації. Жителі селища проти, оскільки каналізація селища зстаріла і не зможе справлятися з додатковим навантаженням. Аргументовано опишіть дії кожної із сторін і варіанти вирішення проблеми.

№12. Ви бажаєте відкрити фермерське господарство. Для цього звернулись до служби екологічної експертизи, подали пакет документів і розраховуєте отримати позитивний висновок. Які документи Ви додали? Коли зможете розпочати роботу?

№13. Ви є керівником проекту будівництва бази відпочинку. Подали на екологічну експертизу пакет документів. Через 48 календарних днів отримали негативний висновок екологічної експертизи. Ваші подальші дії.

№ 14. Підприємство з виробництва скла, на якому Ви обіймаєте посаду еколога, призупинило свою роботу та було прийнято рішення про його ліквідацію. Ваші дії. Аргументуйте.

№ 15. В одному з населених пунктів зареєстровано масове отруєнні дітей нітратами. Які ваші дії як еколога будить здійснені при такій екологічній ситуації?

№ 16. На діючому об'єкті військового призначення стався вибух, в результаті якого діагноз отруєння поставлено 30% військовослужбовців. Які ваші дії як еколога будить здійснені при такій екологічній ситуації?

№ 17. Які екологічні заходи, перевірки та процедури повинні бути здійснені перед початком реалізації імпортованих в Україну нових матеріалів і речовин? Відповідь обґрунтуйте.

ТЕСТОВІ ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Питання 1. Підставою для оголошення окремої території зоною надзвичайної екологічної ситуації є:	
1	Значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі
2	Формування екологічної мережі і створення державних заповідників
3	Розведення в неволі рідкісних тварин, які перебувають під загрозою зникнення
4	Міліоративні заходи, здійснювані на даній території

Питання 2. Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) - це	
1	Виявлення й прогнозування очікуваного впливу на навколишнє середовище, здоров'я та добробут людей із боку господарської та іншої діяльності.
2	Комплекс відомостей екологічного характеру щодо продукції, процесу чи послуги у вигляді тексту, окремих графічних, кольорових символів (умовних позначень) та їх комбінацій. Він наноситься в залежності від конкретних умов безпосередньо на виріб, упаковку (тару), ярлик, етикетку чи в супровідну документацію
3	Комплексний аналіз технологій, матеріалів, устаткування, техніки, проектів, планів, прогнозів та іншої документації, аналіз та оцінка результатів запланованої або існуючої господарської діяльності, що чинить чи може чинити негативний вплив на навколишнє природне середовище, який проводять висококваліфіковані спеціалісти-експерти для визначення відповідності поданих матеріалів чинному законодавству і розробки конструктивних пропозицій щодо охорони навколишнього середовища
4	Регулювання відносин в галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідація негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище і збереження природних ресурсів

Питання 3. «Заява про наміри» готується в рамках:	
1	Прийняття інвестором рішення про будівництво
2	Попередньої оцінки впливу об'єкта проектування на навколишнє середовище
3	Розроблення матеріалів ОВНС у складі техніко економічного обґрунтування
4	Висновку екологічної експертизи

Питання 4. Які строки проведення комплексної державної експертизи?	
1.	45 календарних днів
2.	90 календарних днів
3.	3 календарних дні
4.	10 календарних днів

Питання 5. Особи, винні в порушенні законодавства в галузі екологічної експертизи, притягаються до:	
1	Дисциплінарної відповідальності
2	Адміністративної відповідальності
3	Кримінальної відповідальності
4	Всі відповіді вірні

Питання 6. Замовники екологічної експертизи зобов'язані:	
1	Забезпечувати всебічне, комплексне, об'єктивне, якісне і ефективне проведення екологічної експертизи
2	Своєчасно готувати обґрунтовані та об'єктивні висновки
3	Подавати на екологічну експертизу необхідні матеріали на об'єкти екологічної експертизи і висновки щодо попередньої оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище
4	Виконувати вимоги висновків екологічної експертизи

Питання 7. Об'єктами екологічної експертизи є:	
1	Проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів
2	Проекти генеральних планів населених пунктів
3	Документація по впровадженню нової техніки
4	Всі відповіді вірні

Питання 8. Хто здійснює фінансування процедур ОВНС?	
1	Міністерство екології та природних ресурсів України
2	Органи місцевого самоврядування
3	Замовники проекту
4	Держбюджет

Питання 9. Замовники екологічної експертизи зобов'язані оголосити через засоби масової інформації про проведення екологічної експертизи:	
1	У спеціальній Заяві про екологічні наслідки діяльності
2	У висновку екологічної експертизи
3	В оцінці впливу на навколишнє середовище
4	У договорі про співпрацю

Питання 10. Новій екологічній експертизі підлягають об'єкти державної екологічної експертизи у випадку	
1	За форс-мажорних обставин
2	Втрати висновку державної екологічної експертизи
3	Якщо продовж 3 років з дня видачі позитивного висновку екологічної експертизи не розпочато його реалізацію
4	Загибелі замовника

Питання 11. До якого з напрямків в оцінюванні ризику можна віднести визначення ступеню ризику окремими групами населення	
1	Інженерний
2	Модельний
3	Соціологічний
4	Експертний

Питання 12. Комплексна державна експертиза інвестиційних програм включає:	
1	Державну екологічну експертизу
2	Державну санітарно-епідемічну експертизу
3	Державну експертизу з охорони праці
4	Всі відповіді вірні

Питання 13. На початковому етапі процесу розробки ОВНС між замовником і виконавцем складається і узгоджується	
1	Заява про екологічні наслідки діяльності
2	Заява про наміри
3	Висновок екологічної експертизи
4	Карта екологічного ризику

Питання 14. Дозвіл на виробництво нових видів харчових продуктів видає головний державний санітарний лікар України на підставі	
1	Позитивного висновку екологічної експертизи
2	Позитивного висновку державної санітарно-епідемічної експертизи
3	Позитивного висновку комплексної експертизи інвестиційних програм
4	Позитивного висновку ветеринарно-санітарної експертизи

Питання 15. Експертом екологічної експертизи може бути спеціаліст:	
1	З вищою освітою, відповідною спеціальністю, кваліфікацією і
2	Який володіє професійними знаннями і навичками аналізу експертної інформації і методикою еколого-експертної оцінки
3	З практичним досвідом у відповідній галузі не менше трьох років
4	Всі варіанти вірні

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття екологічної експертизи, її мета, цілі та задачі.
2. Історія виникнення екологічної експертизи.
3. Принципи, на яких ґрунтується екологічна експертиза.
4. Об'єкти та суб'єкти екологічної експертизи.
5. Основні положення Закону України «Про екологічну експертизу».
6. Поняття про форми (види) екологічної експертизи. Державна, громадська та інші екологічні експертизи.
7. Державне регулювання та управління в галузі екологічної експертизи.
8. Компетенція Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, місцевих Рад, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів у галузі екологічної експертизи.
9. Експертні та консультативні ради екологічної експертизи.
10. Права та обов'язки замовників екологічної експертизи.
11. Порядок передачі документації на екологічну експертизу.
12. Економічні механізми проведення екологічної експертизи.
13. Порядок проведення екологічної експертизи.
14. Відповідальність за порушення законодавства про екологічну експертизу.
15. Міжнародне співробітництво в галузі екологічної експертизи.
16. Оцінка впливів проектованої діяльності на навколишнє природне середовище (ОВНС).

17. Основні нормативні та методично-інструктивні документи у сфері здійснення державної екологічної експертизи.

18. Комплексна державна експертиза.

19. Відповідальні виконавці комплексної державної експертизи (структура).

20. Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва.

21. Порядок проведення комплексної державної експертизи.

22. Висновок комплексної державної експертизи.

23. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

24. Стратегія екологічної оцінки (СЕО).

25. Принципи застосування СЕО, його зміст, мета, завдання.

26. Учасники процесу СЕО. Способи проведення СЕО.

27. Процес розроблення стратегій, планів і програм. (СПП).

28. Переваги і недоліки СЕО.

29. Відмінності СЕО та ОВНС.

30. Методологія та методи проведення СЕО.

**СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ, ВИКОРИСТАНИХ ПРИ
ПІДГОТОВЦІ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА
«ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА»**

1. Берданов О. Стратегічне планування. Навчальний посібник / О. Берданов, В. Вакулєнко, В. Тертичка. – Л.: ЗУКЦ, 2008. – 138 с.
2. Волошина Н.О. Контрольно-вимірювальні прилади в екології: навчальний посібник / Н.О. Волошина. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 120 с.
3. Волошина Н.О. Контрольно-вимірювальні прилади в екології: практикум / Н.О. Волошина. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – 50 с.
4. Закон України «Про екологічну експертизу» №45/95-ВР від 29.02.1995 р. [Електронний ресурс] <http://ecopravo.org.ua/2010/03/15/zakon-ukrani-pro-ekologchnu-ekspertizu>.
5. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» №1908-III від 13.07.2000 р. [Електронний ресурс] www.zakon2.rada.gov.ua
6. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті N 534-XIV від 19 березня 1999 року [Електронний ресурс] http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_272/
7. Марушевський Г.Б. Стратегічна екологічна оцінка: навчальний посібник / Г.Б. Марушевський. – К.: К.І.С., 2014. – 88с .
8. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808.
9. Позаченюк Е.А. Экологическая экспертиза: природно-хозяйственные системы: Монографія / Е.А. Позаченюк. - Симферополь: 2006. - 473 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок передачі документації на державну екологічну експертизу» від 31 жовтня 1995 р. № 870.

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи» від 17 серпня 1998 р. № 1308.

12. Положення про Систему державної екологічної експертизи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища затверджено Наказом Міністерства навколишнього природного середовища України від 14.05.2009 р. №223.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку

№	У сфері або галузі	Види діяльності та об'єкти
1	2	3
1	теплової енергетики:	теплові електростанції (ТЕС, ТЕЦ) устаткування для виробництва електроенергії, пари і гарячої води тепловою потужністю 200 кВт і більше з використанням органічного палива
2	гідроенергетики	гідроелектростанції на річках незалежно від їх потужності (включаючи малі гідроелектростанції) гідроакumuлюючі електростанції (ГАЕС)
3	атомної енергетики і атомної промисловості	ядерні установки об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами уранові об'єкти
4	металургія	виробництво у галузі чорної та кольорової металургії (з використанням кольорових металів, руди, збагаченої руди чи вторинної сировини, металургійний, хімічний чи електролітичний процеси)
5	машинобудування	об'єкти машинобудування і металообробки, за винятком підприємств, на яких відсутні цехи хімічного оброблення.
6	корисні копалини	видобування корисних копалин, за винятком корисних копалин місцевого значення, які видобуваються землевласниками і землекористувачами в межах наданих їм земельних ділянок для господарських і побутових потреб
7		перероблення корисних копалин

1	2	3
8		виробництво будівельних матеріалів (цементу, асфальтобетону, скла, утеплювачів, у тому числі екструдованого пінополістиролу).
9		хімічне виробництво (основних хімічних речовин, хімічно-біологічне, біотехнічне, фармацевтичне виробництво, виробництво засобів захисту рослин, регуляторів їх росту, мінеральних добрив, полімерних і полімервмісних матеріалів, виробництво та зберігання наноматеріалів потужністю понад 10 тонн/рік, зберігання хімічних продуктів (базисні і витратні склади, сховища, бази) незалежно від методів та обсягу виробництва продукції; підприємства з вилучення, виробництва і перероблення азбесту, азбестовмісних продуктів (азбестоцементної продукції потужністю понад 20 тис. тонн/рік, фрикційних матеріалів - понад 50 тонн на рік готової продукції, інших виробів - понад 200 тонн/рік).
10		виробництво, зберігання, утилізація і знищення боєприпасів усіх видів, вибухових речовин і ракетного палива та інших токсичних хімічних речовин
11	Поводження з відходами	небезпечними (збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення, перероблення, утилізація, видалення, знешкодження і захоронення) побутовими (оброблення, перероблення, утилізація, знешкодження і захоронення)
12		виробництво целюлози, паперу та картону з будь-якої сировини
13		нове будівництво об'єктів, господарська діяльність (за винятком лісгосподарської) в охоронних та санітарних зонах територій і об'єктів природно-заповідного фонду, на територіях, прилеглих до водоохоронних зон та прибережних захисних смуг.
14		генетично-інженерна діяльність, введення в обіг генетично модифікованих організмів та продукції, виробленої з їх використанням (у відкритій та закритій системах).
15		інтродукція чужорідних видів фауни та флори
16		виробництво мікробіологічної продукції
17		виробництво технічного вуглецю та електрографіту

1	2	3
18	Нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт	<p>залізничних вокзалів, залізничних доріг і споруд</p> <p>трамвайних колій, підвісних ліній (фунікулерів) чи подібних ліній, включаючи депо з комплексом споруд технічного обслуговування і ремонту рухомого складу</p> <p>парків транспортних засобів (автотранспортних підприємств з комплексом споруд для технічного обслуговування та ремонту)</p> <p>станцій технічного обслуговування (фарбувальні камери, мийки, випробування дизельних автомобільних двигунів і ремонт кузовів із застосуванням методів хімічного оброблення поверхні)</p> <p>аеропортів і аеродромів з основною злітно-посадковою смугою (2100 метрів та більше)</p> <p>підземних, наземних ліній метрополітену як єдиних комплексів, включаючи депо з комплексом споруд технічного обслуговування</p> <p>автомобільних доріг, автомагістралей і швидкісних доріг загального користування державного та місцевого значення усіх категорій, що мають чотири чи більше смуги руху, або реконструкція та/або розширення наявних смуг руху до чотирьох і більше за умови їх безперервної протяжності 10 кілометрів чи більше</p> <p>морських та річкових портів, пристаней для завантаження і розвантаження (за винятком пристаней паромних переправ)</p> <p>спеціалізованих транспортних терміналів</p> <p>глибоководних суднових ходів, у тому числі по природних руслах річок, спеціальних каналів на суходолі та у мілководних морських акваторіях</p> <p>магістральних продуктопроводів (для газу, аміаку, нафти або хімічних речовин)</p>
19		<p>виробництво з оброблення деревини (хімічне перероблення деревини, деревоволокнистих плит, деревообробне виробництво з використанням синтетичних смол, консервування деревини просоченням)</p>

1	2	3
20	Нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт	<p>водозаборів поверхневих та підземних вод для систем централізованого водопостачання населених пунктів, промислових підприємств</p> <p>споруд водопідготовки систем питного водопостачання</p> <p>мереж водопроводу та водовідведення діаметром понад 1000 міліметрів</p> <p>систем закачування стічних вод до ізольованих підземних водоносних горизонтів</p> <p>систем зворотного водокористування, відведення, оброблення (підготовки) та скидання шахтних, кар'єрних, дренажних вод</p> <p>очисних споруд, систем скидання очищених стічних вод у водні об'єкти водосховищ</p>
21		проведення робіт з розчищення і днопоглиблення русла та дна річок, їх берегоукріплення, зміна і стабілізація стану русел
22		проведення будівельних робіт, що передбачають видобування піску і гравію, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду
23		проведення робіт з міжбасейнового перерозподілу стоку річок
24		зберігання, перероблення та транспортування вуглеводневої сировини (газу природного, газу сланцевих товщ, газу, розчиненого у нафті, газу центрально-басейнового типу, газу (метану) вугільних родовищ, конденсату, нафти, бітуму нафтового, скрапленого газу), а також технічні рішення з газопостачання населення і промислових підприємств
25		нафтопереробні заводи (за винятком підприємств, які виробляють тільки мастильні матеріали із сирової нафти) та устаткування для газифікації і зрідження вугілля або бітумінозних сланців
26		автозаправні станції та комплекси, а також автогазонаповнювальні компресорні станції, автомобільні газозаправні станції зрідженого газу
27		нове будівництво, реконструкція основних гідротехнічних споруд усіх видів

1	2	3
28	У галузі тваринництва, птахівництва та рибництва	тваринницькі комплекси для вирощування свиней (5 тис. голів і більше), великої рогатої худоби (2 тис. голів і більше), хутрових тварин (3 тис. голів і більше), птиці (60 тис. кур-несучок і більше, 85 тис. бройлерів і більше) м'ясокомбінати та м'ясопереробні підприємства виробництво у сфері (установки) з перероблення та утилізації відходів тваринного походження, у тому числі птахівництва, рибництва операції з дублення шкіри
29		виробництво у сфері легкої промисловості, що передбачає фарбування та оброблення хімічними засобами
30		радіотехнічні об'єкти (радіопередавальні, радіотелевізійні, радіолокаційні станції, цифрові)
31		електричні лінії (повітряні, кабельні) та підстанції напругою 330 кВт і більше
32		установки для поверхневого оброблення металів, деревини, полімерних матеріалів з використанням органічних розчинників, зокрема для оздоблення, друку, покривання, знежирення, гідроізолювання, калібрування, фарбування, очищення або насичення
33		вирубка дерево-чагарникової рослинності (за винятком вирубки, пов'язаної з веденням лісового господарства) на території площею більше 0,12 гектара

ЗАЯВКА
на державну екологічну експертизу

1. Найменування замовника, органу, що здійснює функції управління майном замовника, адреса, телефон

2. Найменування об'єкта державної екологічної експертизи (для підприємств, установ, організацій - адреса, телефон)

3. Найменування органу, що затверджуватиме документацію

4. Інформація про розробника документації, що буде передана на державну екологічну експертизу (найменування організації, адреса, телефон або прізвище автора, його адреса, телефон)

5. Перелік документації, що буде передана на державну екологічну експертизу

6. Вартість розробки документації чи проектно-кошторисна вартість розробки проекту, що будуть передані на державну екологічну експертизу (млн. крб.)

7. Інформація про розробника розділу оцінки впливу на стан навколишнього природного середовища (найменування організації, її підпорядкування, адреса, телефон)

8. Перелік організацій, з якими погоджено документацію, або умови впровадження нових матеріалів і речовин

9. Найменування і обсяги продукції, що виготовляється або буде виготовлятися

10. Орієнтовний термін передачі документації на розгляд

-----*(підпис відповідальної особи)*

" " ----- 199 р. *(дата подання заявки)*

ЗАЯВА ПРО НАМІРИ

щодо ОВНС проекту «Реконструкція КПП-1, 4 на Рівненській АЕС»

1. Інвестор (замовник)

Державне підприємство НАЕК Енергоатом (ДП НАЕК "Енергоатом"), Відокремлений підрозділ "Рівненська АЕС" (ВП РАЕС).

Поштова і електронна адреса: 34400, Україна, Рівненська область, м. Кузнецовськ. Факс: +380 (03636) 2-20-22. E-mail: <http://www.rnpp.rv.ua>

2. Місце розташування майданчика (об'єкта)

34400, Україна, Рівненська область, м. Кузнецовськ, промисловий майданчик ВП "Рівненська АЕС"

3. Характеристика діяльності (об'єкта)

КПП-1, 4 призначені для пропуску персоналу і автотранспорту Рівненської АЕС з урахуванням заходів щодо фізичного захисту.

Технічні і технологічні дані. КПП-1,4 призначені для пропуску персоналу і автотранспорту ВП "Рівненська АЕС" з урахуванням заходів щодо фізичного захисту. Реконструкція пов'язана з необхідністю збільшення пропускної здатності КПП.

Термін експлуатації не менше 50 років.

4. Соціально-економічна необхідність планової діяльності

Виробнича необхідність, пов'язана з поліпшенням пропускної здатності КПП-1 для проходу персоналу ВП "Рівненська АЕС".

5. Потреба в ресурсах при будівництві та експлуатації

Земельні ресурси. Відведення додаткових земельних ділянок не потрібне.

Сировинні ресурси. Залізобетонні, металеві конструкції, теплоізоляція, цемент, щебінь, пісок та інші, які будуть визначені за результатами розрахунків у проекті.

Енергетичні ресурси (паливо, електроенергія, тепло). При будівництві та експлуатації – від існуючих систем.

Водні ресурси. При будівництві та експлуатації – від існуючих систем.

Трудові ресурси. Під час будівництва – персонал підрядних організацій, визначених за результатами торгів. Під час експлуатації використання існуючого персоналу.

6. Транспортне забезпечення (при будівництві й експлуатації)

Від існуючих мереж автодоріг та залізничних доріг проммайданчика.

Нове будівництво або реконструкція існуючих зовнішніх автомобільних та залізничних доріг – в рамках даного проекту не передбачені.

7. Екологічні та інші обмеження планованої діяльності за варіантами

Екологічні та інші обмеження планованої діяльності встановлені відповідними містобудівними та технічними умовами, наданими для проектування.

8. Необхідна еколого-інженерна підготовка і захист території за варіантами

Інженерний захист виконано під час будівництва КПП-1,4. Під час реконструкції додаткові заходи не потрібні.

9. Можливі впливи планової діяльності (при будівництві і експлуатації) на навколишнє середовище:

· повітряне:

– при будівництві – вплив за рахунок автотранспорту;

– при експлуатації – не впливає;

· ґрунт

– при будівництві – вплив за рахунок земляних робіт;

– при експлуатації – додатковий вплив відсутній;

· навколишнє соціальне середовище (населення) – вплив відсутній;

· навколишнє техногенне середовище – вплив позитивний за рахунок забезпечення збільшення пропускної здатності КПП.

10. Відходи виробництва і можливість їх повторного використання, утилізації, знешкодження або безпечного захоронення

· під час будівництва – відходи від демонтажу згідно з розділом проекту "Організація будівництва";

· під час експлуатації – не передбачається.

11. Обсяг виконання ОВНС

Матеріали ОВНС розробляються у скороченому обсязі, оскільки об'єкт, що проектується, не належить до переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку згідно з постановою КМУ №808 від 28 серпня 2013 р.

У рамках проекту виконується оцінка додаткового до існуючого впливу.

12. Участь громадськості

З метою інформування громадськості щодо планованої діяльності передбачено такі заходи:

- опублікування Заяви про наміри;
- розповсюдження пакету інформаційних матеріалів з даними щодо екологічних наслідків реалізації проекту "ВП РАЕС. КПП-1, 4. Реконструкція";
- опублікування Заяви про екологічні наслідки планованої діяльності.

**ЗАЯВА ПРО ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ
щодо проекту «Технічне переоснащення. Заміна автономних
кондиціонерів на кондиціонери кваліфіковані на «жорсткі» умови та сейсмічні
впливи. Енергоблок №3 Рівненська АЕС»**

1. Дані про планову діяльність, мету та шляхи її здійснення.

Технічне переоснащення існуючих систем рециркуляції та кондиціонування повітря РВ та ДГС-31, 32, 33 на енергоблоці №3 ВП РАЕС спрямоване на заміну автономних кондиціонерів типу КТА в зв'язку з закінченням ресурсу експлуатації та невідповідністю до вимог НД по ядерній та радіаційній безпеці.

Взамін існуючих кондиціонерів встановлені автономні кондиціонери типу КА виробництва ПАТ "Завод "Экватор" виготовлені по ТУ У 3.01-14308032-195-2002, які відповідають вимогам, пред'явленим до обладнання атомних електростанцій.

Реалізація робіт по заміні автономних кондиціонерів передбачає:

- забезпечення електроенергією за рахунок підключення до існуючих на об'єкті мереж;
- забезпечення технічною водою – від існуючих на об'єкті мереж технічного водопроводу;
- забезпечення водою питної якості – від існуючих на об'єкті мереж водопроводу;
- транспортне забезпечення – за рахунок існуючих автомобільних доріг.

2. Суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливості виникнення надзвичайних екологічних ситуацій.

Зелені насадження – вирубка зелених насаджень не передбачена.

Атмосферне повітря – відбувається забруднення викидами шкідливих газів при роботі техніки. Забруднення носять тимчасовий характер.

Водні ресурси – вода для забезпечення роботи обладнання використовується від діючої кільцевої мережі технічної води. Побутові та виробничі стоки відсутні.

Поводження з відходами – відходи, що утворюються, будуть вивозитися за спецпризначенням.

Виникнення надзвичайних екологічних ситуацій виключено.

3. Кількісні та якісні показники рівня екологічного ризику та безпеки для життєдіяльності населення планової діяльності, а також заходи, що гарантують здійснення діяльності у відповідності з екологічними стандартами та нормативами.

Значне забруднення атмосферного повітря відсутнє, оскільки об'єкт не є джерелом утворення викидів.

Не відбувається впливу на рослинний та тваринний світ, оскільки майданчик знаходиться не на заповідній території.

Внесок запроектованої діяльності при проведенні будівельно-монтажних робіт, а також при подальшій експлуатації запроектованого об'єкта в загальну кількість утворення відходів на ВП РАЕС – незначний, а поводження з ними можливо в рамках вже затверджених інструкцій та плану заходів щодо збору та тимчасового зберігання промислових відходів на проммайданчиках.

Передбачені у проекті заходи щодо мінімізації впливу проектного об'єкта на навколишнє середовище необхідні і достатні.

4. Перелік залишкових впливів.

За результатами діяльності, при подальшій експлуатації, згідно з вимогами технологічних регламентів, залишкові впливи на геологічне середовище, ландшафти, клімат і мікроклімат, повітряне середовище, водне середовище, ґрунт, рослинний і тваринний світ, заповідні об'єкти, навколишнє соціальне та техногенне середовища не передбачаються.

Утворення відходів: кількість утворюваних відходів незначна, проектом передбачені операції по їх збору та поводженню у відповідності з діючим природоохоронним законодавством України.

5. Вжиті заходи по інформуванню громадськості про планову діяльність, мету і засоби її здійснення.

Оскільки об'єкт, що проектується розміщений в існуючих приміщеннях, жилі забудови знаходяться окремо, вплив від запроектованої діяльності незначний та не перевищує встановлених нормативів – необхідно і достатньо інформування громадськості в межах ДБН А.2.2-1-2003 шляхом розміщення інформації на сайті Рівненської АЕС та публікації заяви про наміри.

6. Зобов'язання замовника щодо здійснення проектних рішень відповідно до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки на всіх етапах будівництва та експлуатації об'єкта планової діяльності.

На всіх етапах проектної діяльності проектні рішення будуть здійснюватись у відповідності з нормами і правилами охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки.

СТРАТЕГІЯ ЕКОЛОГІЧНІ ОЦІНКИ

Плану для вітрової енергетики Кастилії і Леону (Іспанія)

Іспанія має псевдофедеральний устрій, що з точки зору екологічного регулювання надає суттєві повноваження її 17 автономним співтовариствам (АС). У межах цих регіонів є провінційні та місцеві (тобто муніципальні) органи, які також мають повноваження ухвалювати рішення з різних екологічних питань. Це робить Іспанію дуже децентралізованою країною.

У 1999 р. Кастилія і Леон була однією з небагатьох (разом з Кастилією – Ла-Манча та Країною Басків) автономних спільнот, які ухвалили законодавство з СЕО. У Кастилії і Леоні СЕО стала обов'язковою після ухвалення Радою ЄС правового акту 1260/1999. У той час центральний уряд Іспанії навіть не розглядав законодавство з СЕО. Проведення СЕО на національному рівні було можливе лише тоді, коли план чи програма мали фінансуватися структурними фондами або фондами гуртування (cohesion funds) ЄС.

Географічні характеристики Кастилії і Леону сприяють виробництву вітрової енергії. У 1994 р. у регіоні була зроблена перша заявка на будівництво вітроелектростанції. З часом сприятливий вітровий режим, позитивний імідж вітрової енергетики, субсидії на розвиток відновлюваної енергетики та відсутність законодавчого регулювання щодо вітроелектростанцій призвели до зростання кількості заявок у цій галузі. Загалом були подані заявки на обсяг потужності більше 15000 МВт. Екологічні НУО почали висловлювати своє занепокоєння збільшенням кількості заявок на будівництво вітроелектростанцій, їх впливом на краєвид та їх встановленням в екологічно чутливих районах. Адміністрація Кастилії і Леону визнала проблему та вирішила створити План для вітрової енергетики регіону (2000-2004), який мав бути об'єктом СЕО відповідно до вимог правового акту ЄС 1260/1999.

Крім Плану для вітрової енергетики в 1999 р. також була прийнята Стратегія збалансованого (сталого) розвитку Кастилії і Леону, в рамках якої були розроблені пріоритети на 2000-2006 рр. Ця стратегія передбачала сприяння розвитку відновлюваних джерел енергії. Проте, для деяких джерел енергії (мікро-, гідро- та вітрова енергетика) була чітко прописана необхідність ретельної оцінки їхнього впливу на довкілля. Стратегія збалансованого (сталого) розвитку відображала зростання спротиву будівництву вітроелектростанцій. Цей приклад демонструє, як наявність двох стратегій створювала атмосферу суперечливості впродовж усього процесу СЕО.

Розробленням Плану для вітрової енергетики займалася Регіональна організація з енергетики (EREN). EREN була створена для розроблення та впровадження всіх стратегій, які охоплюють різні аспекти розвитку енергетики владою провінцій. Субпідрядником розроблення Плану для вітрової енергетики була група консалтингових фірм (Americana de Proyectos, S.A. та Ingeniería y Ciencia Ambiental, S.L.). Регіональний план для вітрової енергетики базувався на компіляції інформації з 9 провінційних планів, які були розроблені для кожної з 9 провінцій Кастилії і Леону.

Опис та оцінка контексту ухвалення рішень

У цьому кейсі аналізується регіональний рівень Плану для вітрової енергетики Кастилії і Леону (який насправді відображає плани 9 провінцій, які входять до АС).

Компетентним екологічним органом, що керував цим процесом, була Рада з довкілля та планування землекористування Кастилії і Леону. Рада з планування надає свій висновок (рекомендаційного характеру), який має взяти до уваги орган (галузевий), що ухвалює остаточне рішення.

Відповідно до законодавства з СЕО розробник (EREN та її консультанти) мав провести консультації з компетентним екологічним органом щодо сфери охоплення СЕО. Після підготовки Заяви про вплив на довкілля розробник був зобов'язаний оприлюднити її для проведення громадських консультацій протягом

30 днів. Після завершення цього періоду Заява про вплив на довкілля та результати громадських консультацій (в тому числі оцінка отриманих зауважень і зміни, внесені до Плану відповідно до цих зауважень) передавалися компетентному екологічному органу. Потім компетентний екологічний орган передавав свій висновок (рекомендаційного характеру) галузевому органу. У Таблиці 1 узагальнено інформацію щодо інтеграції екологічних питань в рамках СЕО для Кастилії і Леону.

Таблиця 1. Вихідні дані щодо інтеграції екологічних питань

Політичне лідерство	На вищому політичному рівні немає чітких повноважень щодо вирішення питань збереження довкілля та збалансованого (сталого) розвитку.
Інституційні зобов'язання	Немає інституцій, які б виконували інтеграційну функцію.
Координація	На регіональному рівні відсутні координаційні механізми. Мережа екологічних органів виконує функції органу, що здійснює координацію (горизонтальну і вертикальну), але лише для планів і програм, що регулюються структурними фондами ЄС.
Звітування	Для процесу СЕО встановлюється вертикальна комунікація та система підзвітності між ініціатором, компетентним екологічним органом, органом, що ухвалює остаточне рішення, та широкою громадськістю. Це визначено для окремих етапів процесу СЕО (наприклад, громадська експертиза, подання Заяви про вплив на довкілля, висновок компетентного екологічного органу).
Інструктаж і тренінг	Інструктаж чи тренінг з інтеграції та СЕО не проводиться.
Підвищення інформованості	Інформація щодо інтеграції не знаходиться у вільному доступі.
Цільові показники / завдання/показники	Завдання з інтеграції прописані в регіональній Програмі 21 (Стратегія збалансованого розвитку Кастилії і Леону). Вона встановлює пріоритети для: (а) галузевої інтеграції, (б) сільськогосподарської галузі, (в) енергетичної галузі, (г) транспортної галузі, (г) промислової галузі, (д) туристичної галузі, а також екологічні пріоритети.
Експертиза/оцінка	Експертиза та оцінка планів і програм проводяться відповідно до законодавства з СЕО, але їх немає на рівні формування політики.
Збалансований розвиток на національному /місцевому рівні	Реалізуються Місцеві програми 21 (МП 21). До речі, Сорія (одна з провінцій Кастилії і Леону) стала першим регіоном у світі, який почав реалізовувати МП 21 на регіональному рівні.
Розподіл витрат	СЕО проводили приватні консультанти. Загальний бюджет розроблення Плану, для якого СЕО була основною складовою, становив 207 тис. євро.
Моніторинг/аудит	Моніторинг/аудит не здійснювався.

Учасники процесу ухвалення рішень

Основними учасниками процесу ухвалення рішення були:

- EREN як розробник;
- Екологічна рада Кастилії і Леону як компетентний екологічний орган;
- треті сторони, що надавали зауваження в ході громадських консультацій.

Серед сторін, які надіслали свої зауваження протягом періоду громадських консультацій, були потенційні розробники вітроелектростанцій (наприклад, Iberdrola, MADE Energías Renovables, Corporación Eólica CESA, Sociedad Energías Eólicas Europeas), яких здебільшого непокоїли обмеження, що могли завадити будівництву нових вітроелектростанцій. Участь взяли кілька місцевих екологічних НУО та деякі місцеві органи влади.

Механізми комунікації

Для громадської експертизи Заяви про вплив на довкілля відводилося від 30 до 45 днів (30 днів у випадку з 3 провінційними планами та 45 днів для решти 6 планів). На думку НУО, такі терміни були надто стислими, враховуючи обсяг документа і той факт, що не було надано резюме, адаптоване для нефахівців (хоча цього вимагало законодавство). Крім того, інформування здійснювалося виключно через «Офіційну газету Кастилії і Леона». Багато заінтересованих сторін не читають цю газету, і тому вони не знали про початок періоду громадських консультацій. Серед інших недоліків, які завадили ефективному процесу консультацій, можна виділити обмежену кількість друкованих копій Плану (СЕО містилася в Томі III Плану) та наявність Плану лише в офісах розробників. Крім того, План було розділено на 9 провінційних планів, і ті, хто хотів ознайомитися з документом у повному обсязі, змушені були відвідувати місцеві органи влади в столицях кожної з 9 провінцій.

Сторони, заінтересовані в будівництві вітроелектростанцій, зробили зауваження щодо методів, які застосовувалися для оцінки енергетичного потенціалу (вони вважали його недостатньо оціненим), та висловили думку, що

План містить забагато обмежень щодо будівництва вітроелектростанцій. З іншого боку, екологічні групи в основному вказували на такі проблеми:

- масштаб, що використовувався, не відповідав завданням (1:200000), оскільки унеможлилював належну делімітацію екологічно чутливих районів;
- не всі екологічно чутливі райони були визначені;
- маршрути міграції птахів не були докладно вивчені;
- не були взяті до уваги природні райони, що межують з іншими АС.

Отримані зауваження не були оприлюднені в усіх провінціях, також не було загального переліку зауважень. Таблиця 2 містить дані про кількість отриманих зауважень з розбивкою за провінціями.

Таблиця 2. Кількість зауважень

Провінція	Макс. енергетична потужність	Запланована енергетична потужність	Зауваження розробників	Зауваження від НУО/профспілок	Зауваження від місцевих органів влади, політичних партій та інших
Сорія	1175 МВт	910 МВт	7	6	3
Саламанка	260 МВт	60 МВт	6	13	1
Паленсія	125 МВт	20 МВт	2	0	0
Сеговія	165 МВт	145 МВт	6	1	1
Авіла	400 МВт	370 МВт	2	0	0
Самора	310 МВт	130 МВт	2	0	6
Бургос	1275 МВт	695 МВт	6	1	0
Леон	700 МВт	520 МВт	2	2	1
Вальядолід	160 МВт	130 МВт	2	0	0

Крім цих громадських консультацій не було інших механізмів вертикальної комунікації з громадськістю. Механізми горизонтальної комунікації обмежувалася формальним звітуванням між розробником (тобто EREN), компетентним екологічним органом і галузевим органом.

Опис процедури CEO

План для вітрової енергетики підтримали, щоб побудувати інфраструктуру вітрової енергетики з мінімальним впливом на довкілля. У цьому сенсі План мав визначити максимальний потенціал вітрової енергетики, який можна було б отримати в кожній провінції, та окреслити райони, де слід заборонити будівництво.

Таким чином, кожна заявка на будівництво вітроелектростанції мала б проходити процес оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) на рівні проектів.

СЕО допомогла виявити недоліки в Плані та внести зміни в початкову версію, хоча й не такі істотні, як того хотіли деякі заінтересовані сторони. Можна сказати, що це був процес, орієнтований на конкретне завдання, але так сталося лише тому, що мотивацією до розроблення Плану була заінтересованість в оцінці впливів на довкілля майбутнього будівництва вітроелектростанцій, а не тому, що була така вимога.

План мав безпосередній зв'язок з процесом ухвалення рішень на рівні проектів, оскільки вітроелектростанції все одно мають проходити процес ОВНС. У цьому контексті рішення щодо СЕО частково встановлювало параметри ОВНС на рівні проектів будівництва вітроелектростанцій.

Для кожної провінції визначили та оцінили ймовірні впливи на довкілля за допомогою кількісних і якісних методів. Наприклад, зони ризику (тобто ризику негативних змін геоморфологічних умов місцевості) були визначені за допомогою однієї з версій картографічної моделі Геологічної служби США. Екологічну чутливість флори і фауни визначили на основі юридичного природоохоронного статусу кожного району, його згадуванні в національних і міжнародних каталогах (наприклад, у Директиві ЄС про збереження природного середовища існування) та спеціальної оцінки. Для оцінки впливу на краєвид використовувалася модель якісної оцінки. Інші елементи оцінювалися подібним чином (наприклад, історична й культурна спадщина та соціально-економічний вплив).

Для кожного з п'яти елементів було складено ГІС-карту, яка включала:

- 1) природні ділянки;
- 2) вплив на краєвид;
- 3) рослинність і пов'язані з нею біотопи тварин;
- 4) соціально-економічні впливи, історико-культурна та археологічна спадщина;
- 5) зони геоморфологічного ризику.

На кожній карті регіон був розділений на зони відповідно до 4 рівнів впливу на довкілля (1 – незначний та 4 – надзвичайно високий). Кінцева карта відображала загальний рівень впливу на довкілля. Загальна оцінка екологічної чутливості визначалася шляхом зважування кожного з п'яти елементів. При цьому найбільша вага надавалася природним ділянкам і впливу на краєвид. Також були розроблені карти вітрового потенціалу (тобто можливості технічної реалізації), на яких зони теж позначалися за шкалою від 1 до 4.

Було визначено три альтернативи залежно від бажаного рівня захисту довкілля та вітрового потенціалу зони. Потім склали матрицю (див. Таблицю 3), в якій для кожної зони був обраний свій рівень захисту: зона вільної забудови – 4, зона контрольованої забудови – 3, зона обмеженої забудови – 2 та зона неможливої забудови – 1. Альтернативу 1 назвали «природоохоронною», оскільки вона була найсприятливішою для довкілля, альтернативу 2 – «збалансованою», альтернативу 3 – «виробничою» (найменш сприятлива для довкілля).

Зони вільної забудови підлягали спрощеній ОВНС. До них застосовували певні заходи пом'якшення негативних впливів (наприклад, відновлення рослинного покриву постраждалих районів і план моніторингу). Зони контрольованої забудови підлягали стандартній ОВНС (включає більше аспектів порівняно зі спрощеною ОВНС), а до вітроелектростанцій застосовували певні заходи з пом'якшення негативних впливів і моніторингу. Зони обмеженої забудови підлягали стандартній ОВНС, а до вітроелектростанцій застосовували суворіші заходи з пом'якшення негативних впливів і моніторингу (наприклад, для мінімізації кумулятивних впливів пропонувалося встановлення мінімальної відстані між вітроелектростанціями). Нарешті, в зонах неможливої забудови заборонялося розміщувати вітроелектростанції, крім виняткових обставин (НУО також висловлювали своє занепокоєння щодо цих «виняткових обставин»).

Таблиця 3. Екологічна чутливість

Можливість технічної реалізації	Екологічна чутливість											
	Надзвичайно висока			Висока			Середня			Низька		
	A1	A2	A3	A1	A2	A3	A1	A2	A3	A1	A2	A3
Дуже висока	1	2	3	2	3	3	3	3	4	4	4	4
Висока	1	1	2	2	3	3	3	3	4	4	4	4
Достатня	1	1	2	1	2	3	2	2	4	4	4	4
Недостатня	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Як можна бачити, якщо альтернатива 1 забороняє розміщення вітроелектростанцій в зонах «надзвичайно високої» екологічної чутливості, альтернатива 2 дозволяє там «обмежену забудову», якщо можливість технічної реалізації є дуже високою. Альтернатива 3 дозволяє «обмежену забудову», якщо можливість технічної реалізації є достатньо високою, а також «контрольовану забудову», якщо можливість технічної реалізації є дуже високою. Таблиця 4 відображає складові екологічної оцінки.

Таблиця 4. Складові екологічної оцінки

Орієнтованість на завдання	Так, але лише тому, що мотивацією до підготовки Плану для вітрової енергетики була занепокоєність екологічними проблемами. Однак не використовувалися жодні показники.
Інтеграція	Так. Проте інтеграція була недостатньо ефективною. Не були виконані завдання щодо чіткого визначення зон, де заборонялося розміщення вітроелектростанцій, та умов, за яких це можна було дозволити.
Альтернативи/ варіанти	Так. Було проаналізовано три альтернативи з різною допустимою енергетичною потужністю, заходами з пом'якшення негативних впливів і сферою охоплення ОВНС, що застосовувалася до кожної заявки на будівництво вітроелектростанції залежно від рівня екологічної чутливості конкретної зони та технічних можливостей.
Оновлення (формування бачення)	Ні.
Заява про вплив на довкілля	Так. Включено (Том III Плану).
Методологія	Кількісна та якісна. Також використано ГІС.
Участь громадськості	Запізніле залучення (після завершення розроблення Плану). На громадські консультації відводилося 30-45 робочих днів (залежно від провінції). План не був у вільному доступі, і не було двонаправленої комунікації.
Часові рамки	4 роки (2000-2004).
Наслідки для збалансованого розвитку	Ні
Важливість	Так. Для кожного можливого впливу було визначено ступінь

	його важливості (за шкалою від 1 до 4).
Резюме, адаптоване для нефахівців	Ні, хоча цього вимагало законодавство.
Моніторинг	Лише на базі моніторингу, який має здійснюватися на рівні проєктів, а не Плану в цілому.

Висновки та коментар щодо ефективності СЕО

Результатом застосування процесу СЕО до Плану для вітрової енергетики була дуже обмежена інтеграція, про що говорили більшість опозиційних груп (здебільшого екологічні НУО). Цей потенційно потужний інструмент не став ефективним механізмом інтеграції. «Стратегічний» рівень Плану був перспективним інструментом регулювання та мінімізації потенційних впливів на довкілля внаслідок зростання цієї нової галузі. Слід пам'ятати, що План в основному обмежувався визначенням вітроенергетичного потенціалу різних зон і ступеня їхньої екологічної чутливості. Таким чином, було зроблено карту зон, де дозволялося будівництво вітроелектростанцій, та визначено максимально допустиму енергетичну потужність.

Однак масштаб карт не забезпечував достатнього рівня деталізації для визначення заборонених зон. Більш того, ухвалене рішення залишало відкритою можливість розміщення вітроелектростанцій у зонах, де будівництво могло бути заборонено. Внаслідок такого суперечливого рішення компетентного екологічного органу розглядалася можливість розміщення вітроелектростанцій у заборонених зонах (наприклад, як мінімум у трьох таких зонах провінції Бургос). Крім того, План не було затверджено галузевим органом (рішення компетентного екологічного органу має рекомендаційний характер), а тим часом розглядалися заявки на будівництво вітроелектростанцій.

Недостатньо чітко були визначені сфера охоплення СЕО та можливості участі громадськості, оскільки її залучення до процесу відбулося запізно (після підготовки Заяви про вплив на довкілля), а механізми інформування були поганими (лише через «Офіційну газету»). Хоча в Заяві про вплив на довкілля дійсно були проаналізовані три альтернативи (різниця полягала в допустимих енергетичних потужностях для будівництва), його критикували за очевидну екологічну

необґрунтованість, а закладені в нього формулювання характеризували як пишномовні та оманливі (альтернативи називалися природоохоронна, збалансована та виробнича).

На користь процесу СЕО слід сказати, що він забезпечив певну інтеграцію екологічних аспектів, хоча ця інтеграція не була такою ефективною та обов'язковою для виконання, як того хотіли опозиційні групи. Для кожної зони була визначена максимальна енергетична потужність (яку можна збільшити, якщо буде обґрунтування) та прописана початкова сфера охоплення ОВНС для вітроелектростанцій. Таким чином СЕО прив'язувалася до процесу ОВНС. Загалом основні заінтересовані сторони були незадоволені результатом процесу СЕО через згадані вище причини.

Хоча СЕО забезпечила прив'язку до процесу ухвалення рішень на рівні проектів і теоретично була пов'язана зі Стратегією збалансованого розвитку, її застосування мало багато процедурних недоліків. Це неучасть громадськості на ранніх етапах, відсутність належних механізмів інформування, недостатньо суворе проведення оцінки. СЕО здебільшого не виконала своїх завдань щодо оцінки потенційних впливів на довкілля альтернативних варіантів будівництва вітроелектростанцій у регіоні, спрямованих на регулювання такого будівництва з метою забезпечення прийняттого рівня захисту довкілля. Крім того, проблема розвитку вітрової енергетики на регіональному рівні лишилася поза увагою, оскільки для кожної з 9 провінцій Кастилії і Леону були розроблені окремі плани. Через це постраждала «стратегічність» цього підходу. План формально не був прив'язаний до інших рівнів ухвалення рішень, зокрема до рівня проектів, а тому не було зобов'язань виконувати рекомендації Плану.

На основі висновків з досвіду проведення СЕО для Плану для вітрової енергетики у Кастилії і Леоні була створена ефективна основа для подальшого проведення СЕО.

Навчальне видання
Волошина Наталія Олексіївна, завідувач кафедри екології,
професор, доктор біологічних наук

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск Волошина Н.О.
Комп'ютерний набір Волошина Н.О.

Підписано до друку 15.01.2016 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротативний трафаретний. Ум. друк. арк. 5,0.
Наклад 40.

НПУ ім. М.П.Драгоманова
вул. Пирогова 9, к.203, м. Київ
Тел.: 234-94-36